Rostocker Dokumentenserver
Dieses Werk wurde Ihnen durch die Universitätsbibliothek Rostock zum Download bereitgestellt.
Für Fragen und Hinweise wenden Sie sich bitte an: digibib.ub@uni-rostock.de

David Joris

Een seer scho=||ne tractaet off onder||wijs van mennigerley aart der || menschen vianden: haer listen ende be=||uechtigen te leeren kennen/ om die doer || Gods genaede te wederstaen ende on=||der te brengen: met andere jnloepende || heilsaeme onderwysingen ... ||

Rostock: Dietz, Ludwig, 1539

http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1011839415

Druck Freier Zugang PUBLIC DOMAIN

VERBVM

DOMINI

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1011839415/phys_0001

(M. 3107. 0. 1-20.)
Rara
<R> F4-6554 1-20

Een seer schone tractaet off onderwijs van mennigerley aart der menschen vianden: haer listen ende bedruechtigen te leeren kennen/om die doer Gods genaede te wederstaen ende onder te brengen: met andere inloepende heilsaeme onderwysingen / allen waeren lieffhebberen der waerheit ende gerechticheit/ die totter ruste eñ leuen der ewicheit begeeren te koemen gantz dienstelijck eñ hoech noedich om wethen.

Des Menschen vianden sijn sijn eyghen huysghesinne. Michee: 7. Mathei 10.

STercket v jn den HEERE ende jn der macht sijnder sterckheit: doet an dat harnas Gods op dat gy stãn moecht tegen den lustigen anloop des Duuels / want wy en hebben niet te kempen tegen vleisch noch bloot / mer tegen vorsten ende geweldigen / tegen der werlt regenten der duysternissen jn dieser werlt / tegen die geesten der booßheit onder den hemel. Daerom / neemt dat harnas Godes op dat gy mõcht wederstaen jnden quãden dãge eñ jn allen dingen beschut sijn.:

Ephesiorum. 6.

Universitäts-Bibliothek Rostock

Landes Bibl. 5275

Neemt waer/ des menschen vianden ende der her der beuechtinge des Duuels/die noch dach of nacht met sijnder aart en ruste off en slaept/ hy hebbe quaet/ den menschе hinder off verder uinge angedaen.

Dat. I. Capit.

O Du menschе Godes neemt waer: Neemt ghoede hoede / houdet scharpe wachte oeuer den welcken gy te waecken ende scharpe hoeden hebt / wildy anders niet bedruen/ v huys doer grauen laeren Soo kent ende weet wie sy alle sijn/ vp dat ghy by aeuentuyren met uwen vyant als met uwen vrient niet en eetet off en drincket/ mede slaepen off ouer wech en ghaet/ eñ v doer list eñ bedroch dat leuen verraedelijck niet en beneme/ van dijn eere off kroone en sette Welck v dan een ewich beklach ende wenins ghe toebrenghen solde. Waeromme ghy vanden Geest nu ende altoos vermaent ende ghewaerschouwet werdet/ om v wijs kloeck ende j. Petri. 5. Luce. 12.

voersichtich te maecken jn desen: op dat v well mochte sijn/ ende geen quaet en ghenaeckede. Alsoe voersee v nu. Waeckt eñ biddet / op dat ghy niet en verghaet / jnden strijt verrasschet off verraden en wert/ende moordaedelijck het leuen verliest van die v toelachende / schoen voer die oghen ende met die tonghe vleyende sijn/ sachte schoene woorden gheuen konnen. Kent (O mijn beminden) die behendicheit eñ list des Duuels/ Jae wie hy sy/ende jn wat formen hy al verschint/ de mensch doer list eñ looßheit bedriegende off verleydende is. Och werdet doch nu verstandich/ manlyck ende kloeck: Sijt niet wijfsch/ die haer met logenen eñ schone woorden paeyen/ troosten ende trecken laeten: gy niet alsoe jn desen. Werdet alle mannen blijfft geen wyuen off kijnderen/ mer verkrijcht wijßheit / kentenisse ende verstant van Godt uwen HEERE: die v leuen soeckt/ v sälicheit off weluaeren lieff hefft/ ende alleen met woorden an dy niet te stillen is. Daerom hoort ende luystert nae hem/ die v ooren te hooren eñ ogen voer wt te seen gegeuen hefft: wilt v leuen niet verroekeloesen/ v seluen bederuen jn die werckē uwer handen: Dan wacht v voer dijn wederpartyders ende dootlijcke vyanden / die v den wech onderloepen/ alle goet heymelijck (dat is jn kleyne dingen/ seet gy niet voer v) beroeuen sullen. Jck waerschuwe v/ende schildere sy hier voer uwen oogen wie ende hoedaenich sy alle

sijn

sijn/ die v dijn herte stelen/ v erffgoet schandelijck met bedroch ontlenen ende onnuttelick dor helpen brengen: arm/ ellendich/ beroyt ende naeckt voer Godt v lieff maecken/ ende noch de ghuych met v steken/ Jae jnt laetste v alle verdriet ende lyden andoen/ de meeste vianden verschynen sullen: Daer voer dat ghy die loeghen voer die waerheit gelooffte ende gheuolcht sijt. Och off ghy sulcks verstonden ende ter herten naemen.

Dat. II. Capit.

SJet/ des menschen vianden sijnt sijn huysgesin/ sijn eygē vriendē eñ gebrō- ders: naesten/ eñ die oick jn sijn schoot slaept eñ de hy lief hefft. Diese metten welcken gy jn woont/ Jae dient/ eert ende te wille sijt/ sijnt die v schaedelijckst ende hinderlijckst sijn: die v oick als vianden met list beuechtende te bederuen soecken sullen/ ende jn haet des leuens ter doot ende ter hellen jn die verdō menisse helpen. Hierom wacht v voer desen: bysonder die met v jnwoenen ende die meeste vrienden schinen te sijn/ want dese v meest schādelijck ende bedriechelijck sijn. Daerom wacht v ende sijt kloeck als mannen/ segge ick. Wordet nier verleit jn die sachte soete vriendelijcke tonge/ want daer onder licht moeyte/ list ende bedroch Math. 10. Miche. 7. Psal 5 10 55

bedroch. Dese/ haer raetslaegen off voergeuen
settet besyden v/ende geloofft härder gene. Ick
raedet v dat gy waeckt ouer der Engelen schijn
☞ eñ des vleisches vriendelickheit: O sijn schalc-
hz is sö groot/geen tonge op eerden kant al wt
spreeckē. Och nēmt mijn woort ter herten mijn
bemindē. Laet v niet verleydē van v selfs wijß
heit eñ eygen goetdunckenhz. Siet dijn begeer
lickheit ende eyghen behaechelickheit sal v hier
toe leyden/ ist dat ghijt enich anseen off wille
geefft. Och seet voer v/ het hefft den HERE
onsen Godt te veele gekost dan wy ons seluen
nu soe wederomme al willens verderuen ende
verliesen/ den Duuel jn die sonde / sijn lust eñ
begeerlickheit dienen solden. Daer gy voerwe
tende ten eersten soe niet toe loepen off ghesint
sijn en solt. Dan ist nochtans dat gy nå de wil
le Gods niet en leeft/ sijn stemme niet en hoort
ende sijn raet off woort niet en doet/ soe moet
Prouer. 3. 4. 5. ghy dwålen/ jnt einde verleit ende bedroeghen
wt koemen : Het blijfft eewelijck waerachtich.
Dårom neemt den raet eñ vermaninge waer/
☞ peinst daer op dach ende nacht/ jn alle wegen/
waer ghy hene gaet / sittet/ ligt off staet. Siet
toe dattet genne dat ghy lieffst hebt altijt jnder
herten blyue ende voer oogen holdet. Låt v het
eewige leuen doer een goet behaegen niet be-
nemen/ die onuerghanckelijcke vroude niet be-
hinderen/ Diewijl sy jn Godt ende jnt woort
der gerechticheit/ niet jn vleisch off jn die doot
staet.

staet. Soe waeckt/ Jae waeckt/ ende biddet jn uwer herten/ ende beholdet dat gy goets ontfanghen hebt/ Valt niet jn des duuels off des vleysches bekoringe ende dijnder zielen verderringe. Weet wat ick v segge,

Dat. III. Capi.

DJe vianden des lichaems sijn niet te gelijckenen by die vyanden uwer zielen. Sàr is wel sò veele onderscheits jn/als tusschen wit eñ swart: want nae menschelijcker wyse te spreecken/ ist niet meer/als of gy vanden enen jn die hant gestreken/ van den anderen ghehertet werden. Siet toe/voele gruweliycker is v viant der zielē/ dan die vyant des vleysches ende bloets wtwendich. Want die Rechters/ Heeren/Princen eñ Vorsten deser Esausscher booser werlt/ konnen met dat dreighende fyghuerlijcke sweerth der gramschappen jn haeren gewelt den mensche daer mede sijn erffenisse des hemelschē Rijcks niet beroeuen/ off dat leuen sijnder zielen/ Gods benedictie niet benemen/ soe verde verreicken sy niet: Die ziele en moegen sy niet doden. Ouerst die ziele off leuen dat jn den bloede des menschen zaets off quaede vleysch lecht/ Naemelijck dat lichaem moeghen sy te niete doen/ dan niet de Geestleuendige ziele/daer ouer heb

ben sy geen macht. Haer macht streckt alleen ouer tlychaem des olden mensches / dat doch tot den dach der verrysenisse steruen eñ verande ren moet. Hierom sullen sy weynich opseens by den verstandigen hebben ende by den geloe uigen niet geureest werden / nae die woorden onses HEREN Jesu: Wentet die waerhz ende trouwe / die ewige gerechticheit off dat ge loue geldet. Anders moeten wy voersichtelijck ende niet sottelijck doen.

Dat IIII. Cap.

Philip:3. Roma.16.

DJe vianden der zielen sijn voele / Ouerst die schaedelijckste ende bedzie chelijckste / off verderffelijckste sijn die valsche leraers ende vyanden des cruces Christi: Sie meer den mensche ende dat vleisch dienen / eeren ende vresen dan Godt De ander sijn de goede vrienden des vleisches ende bloets / die den mensche Gods aff trecken van den leuendighen wege wten rechten wech ter zyden aff leyden / ende tot die omme wegen der verdoemenissen raeden / als dyenen ende moordenaers / die de zielen / ghelijck die ander het lichaem / trecken totter verderuinge. Soer welcken sy den mensche jn synen onwysen verz twiuelden sotten sin ende onachtsaemheit tot haerwert trecken: Jst dat hy haer geen viantz

lijcke

lijcke haet jn sijn herte en bewijst/eñ geen woor
den des krachts als sijn Heere (de nochtans
onbeweechelijck was) te antwoort geefft seggē
de: Gaet achter my gy Sathanas/ ghy sijt my
hinderlijck gy Sunel/want gy en smaeckt niet
dat Godtlijck/ mer dat menschelijck is. Siet/
ist dat des gelijcks jnder herten hier alsoe niet
en geschyet/ soe sal hy getroecken/ Jae gewisse
lijck bedroegen/ ende vanden ghoeden Gheest
beroofft/tot een dölinge jn omerstant gebrocht
werden: jnt perijckel sijns leuens staen / welck
hy quijt gaet/ jndien hy niet voer hem en seet/
goede wäcke op dese geesten der dolinge jnden
gheest en holt. Waerom hier een ghroete sorge
moet gheholden/ enen andachtigen sin toege-
daen sijn: scherp opseen naeden HEERE bly
uen/ die hem van sijn propoost ende Godtlijc-
ke sinnen niet laeten betrecken/ mer jn Gods
vruntschap onuerandert ewelijck blyuen wil:
Soe schaedelick eñ verderffelijck syn die vrien-
den ende beminden jnt vleysch/ den ghenen die
sy toeluysteringe eñ gheen tegenstandinge(als
sijn dootlijcke vyanden jen biet. Want hoewel
haer soete vriendelijcke woorden sachte jngaen
als botter ende olie schinen / soe sijnt sy noch-
tans scharpe snydende sweerden/dootlijck ende
fenijnlijck/ seer pestilentioes/ voer off nae quät Psalm 45.
werckende/ want sy hangen als kletten den mē
sche vast an/ Daerom soe waeckt ende biddet/
voldoet dat woort ws HEERE/ Eñ laet

den haet oner haer ter seluer tijt blijcken/ hy sy vaeder off moeder/ suster off broeder/ wijff/ man off kynt/ ende syt getrou/ vast ende onbewechelijck jnden woorde des ewighen leeuens ende lichtes/ Dat is/ jn Gods lieffde eñ wijsheit ynerich/ lustich ende stantuastich/ viant tegen y seluen ende dier gelijcker aart/ alle tegenpartydige geesten ende Sathanissche honden. Want soe wie van diese onreyne dieren haer leere opneemt/ geloofft off eet/ sal wt gheroyt werden vanden lande der leuendigen/ eñ nim mermeer jnt Rijcke Gods koemen. Daerom O gy alle de des HEERen syt ende syn gereetschap draecht/ wacht v van al dat onrein is eñ worder heilich: want ick bin heilich spreeckt Godt die almachtige HEERE.

Jesaie. 52. ij. Corin. 6.

Dat V. Capit.

Ephes. 6.

Dye vianden des menschē jnden geest syn noch die alder behendichsten eñ fenijnsten/ quälickst te myden eñ niet te ontloepen: Want sy (de pylen eens stercken schutters gelijck) den mensche schielick onuerhoets opden halse syn: De oick weynich bekent worden/ Jae niet en moeghen dan wt haer werck ende daet des volkomenheits: Dārom blyuen sy langst regierende/ den mensch jn den Geest der volkomenheit hinderlijckst ende

Psal. 10. 11.

schaedes

schaedelijckst/doer haer schalckheit ende groote verborgen boosheit: Die/seg ick/ niet dan dör dat alderklaerste licht des daechs en moeghen gevonden/geseen off bekent: ende jn haer selfs ooge moeten gevangen werden. Welcke morgenroet des hoogen wijsheits ende ewyghen hemelschen verstants ons nu doer Gods ghenaeden openbaer tot een ewige verlossinghe te beschouwen ghegeven wert. Daerom neemt waer die stemme des Heeren/die leryngе des oneintlicken waerheits/Ende werdet gherevnicht/vry eñ loes alder ongerechtichz eñ schalckheit. Houdet v woort der belofften/wijcket niet ende ontfangt dat ewyge leven: Sonder doet den raet die v van boeven wt Godt doer synen Geest toekompt.

Soe letter nu op diese schaedelicke vianden/die v als Engelen eñ Goeden verkoemen ende alderlieffst schynen te hebben/ dat olde leven jn eeren beholden willen/mer dat met een valschen verleydenden verlooren gront: welck by den mensche/de sonder klaerheit des reynen verstants/sonder een simpel ooge is/heel verburgen blijfft: Want hy met dese vyanden vast ende diep jn geworteit/verenicht/als een Corpus met haer geworden/Jae is hem sijn lieffste wijff: dat licht sijnder oogen/de spraecke sijnder reedenen/dat geklanck sijnder ooren/de soeticheit sijnder tongen/die sijn lyppen oepenen/daer syn handen nae grypen/sijn voeten snelijck toe

lijck toe loepen / ende syn herte altijt op peinst/ syn sinnen mede bekommert gaen: Summa/ dat wijff ist all jn all / daer die mensch syn lust/ vroude ende leuen jn heefft: die jn syn schoot off arm slaept. Ghedenckt dan hoe hy jmmermeer dit woort [om sy te versaecken/ haten eñ laeten] gelooft off ontfangen solde hebben/ Ten waer dat hy een meerder boeuen haer wilde hebben/een ander lieuer kreghe off meer lustes nae hadde / die hy ghelooff ende ghehoorgheuen mochte: hem alsoe van dath vreemde dootlijcke wijff der sonden ende booßheit scheyden / die verwerpen/ haeten ende teghenstaen mocht/anders nimmermeer. Comter geen ander off niet lieuers / soe blijfft die Mensche eens met syn wijff / ende het is all verloeren moyte / voer eender doeuer doere gesproocken. By sal v jn dijn hertelijcke rechte liefde eer mẽ haeten dan beminnen / om dat hy sot eñ blijnt van verstant / verkeert ander sinnen / van dat eertsche versoepen is / Sonder dat hefft hem syn lieue beminde wijffken/ dat sondelicke vleisch / die vyantsche olde mensche vol dolinge eñ duisternisse gedaen. Des hebt jn acht:

Dat VI. Capit.

MErckt nu den sin/ende grijpt verstant. Bekent dith bedriecheljcke schalcke wijff/ seet wat een kraeck het gheuen/ ende

ende wat een berstynghe het maecken wil / eer
sy met tack ende wortel wt des menschen her-
te off wth den ghront sijnder zielen gheroyt/
wt sijn ooghen wech sall ghedaen werden.
Want aenschout haer groete macht ende vaste
besittinge / haer ghroete gheloue ende antrec-
kenden aart. En is sy den spiegel/ den glantz/
die lust ende dat leuen off wesen der ghantzer
arger werlt niet? Die alle heydenen betoeuert
met haer wellust der onkuyßheit aller mannen
herten verdoruen/ haer sinnen beroofft / blijnt
jnden geest gemaeckt heefft? Jae gewisse blijft
sy oick den tegengeest/ dat leuen/ dat anschijn/
ende dat licht des Duuels/welck dat vleisch ge
baert/ de mensch duslange geregiert/alleen wil
le ende werck/ gehoor met ontsich jn liefden op
eerden gehadt hefft / Jae by alle man: Siewy
le sy jn haer lieffde gevangen/ met Venus min
nen gewont sijn: Soe hefft sy alle Coninghen
deser werlt geregiert/ raet ende leere van haer-
der wijßheit wt dat verstant haerder spraecke
gegeuen/ jn haeren wijn der ongherechticheit
ende dootlijckheit droncken gemaeckt/Ende is
die baerschuldige die alle onnoesel bloet yewerl
den gestort/ alle rechtuaerdigen gedodet/ ende
die heiligen het leuen benoemen/haer bloet als
waeter vergoeten heefft/ Van dit wijff voeren
alle wyuen jnden vleysche wtwendich dat beel
delijcke wesen figuerlijck aff: mer die dochteren
Babels jnden geest: die doer betoeueringe ende

perles

verleydinghe dus langhe des mans herte wy-
uesch geholden/ende haer kracht gestoelen sijn
wijßheit jn haer ogen ende woorden beroofft/
die wille jn den mannen nae der wensch gehat
hebben: daer mede Gods heerlicheit onteert/
sijn heilichdom ontwijet/die heilige plaetze ver
woest gewo:den is/ Gedenckt hoe sy dat huys
geholden/ dat lant geregiert/ die eerde beseten
bewoont/bezayt ende onder haer gebracht heft
daer die man met haer jnghewoont: Niet dat
wijff met hem/ sonder hy met dat wijff. Daer
hy/ segge ick/ dat wijff ende die knecht ghewest
hefft/hoe sijn het aldaer hefft moeten toegaen:
Dieser eerloser vrouwen hoofft/is dat eerbare
wijff Venus/ die stolte gepurperde scharlaeken
hoere/ Babilon/ dat bloedige wijff/ die moe-
der der onkuyßheit: die jnwendich eñ oick wt-
wendich landen eñ luyden jn haer schoen schy-
nende verleidende doodtlijcke wesen beduruen/
alle mannen jn wyuen verandert hefft. Ouerst
nu eens anders/ dat een wijff een man sal wor
den/ soe geschreuen is. Hiere.31.

Dat. VII. Cap.

SYet nu an dese alderquaetste ende schae-
delijckste vianden/ sijn die ghene die v
nochtans de aldernauste/naeste eñ beha
chelijckste vrienden of amyen/ vrendinnē/ als v
selfs

selffs geest/ ziele eñ lijff voer die ogen schynen/ die ghy geerne hoort/ seet eñ volcht: Om dat sy dñ herte gestolen/ jn dat alderbinnenste uwer zielen afgront haer wōninge eñ wille lange tijt gehāt/ v best benallen/ altoes angedient of by v vermeerdert hebben: hoe mocht gyse bekent hebben? Dies niet te min/ hō bedecktelijcken/ ende verborgen sy den menschen met looßheit haer woort ende waere wt gheneten/ van buyten schoen angedaen hebben/ soe wertet jnt laetste al oepenbaer: het komt al wt dat onder de snee duickt. Wat geltet/ het sy nu soe hooch roemende/ soe veele prijs off golts/ siluer/ duerbaer gesteenten/ lijff/ gōt/ bloet/ lichāmen eñ zielen der menschen weert ende noch soe starck off vast/ als een Coninginne gruwelijck/ rijck ende gheweldich sittende alst wil/ Soe salt nochtans flucks/ schielick ende haest met die voeten als dreck jn den lande vertreden/ bespot ende belachet/ voer niet weder angesecn werden. Alhōwel dat slangen gebroyt/ dat aderen geslacht seg ick/ soe machtich als Coeningen/ Vorsten ende gheweldige Heren ouer smenschen zielen ende lyuen reghieren/ wille ende macht booßlijck anghenoemen hebben: Alle menschen als slanghen/ adderen/ leuwen ende draecken/ seer verschrickelijck geworden/ doer die sonde ende ongeloouicheit gevangen/ verheert/ grijplijck ende verschoerlijck duslanghe beherschet/ met macht beseten hebben/ soe salmen die alle nochtans

tans met voeten oeuerlopen/ jn contrary voer soe weynich achten off voer niet wederom anseen. Dat oick dese gruwelijcke dieren een jonck kindeken alle bedwingen ende beheerschen/ als lammeren leyden/ sonder enige sorghe weyden sal. Tsal alsoe geschieden.

Dat. VIII. Cap.

DJt is den schalcken olde vyantschen menschе: dat sondelijcke vleysch / dat bedriechelijcke wesen / den eertschen Suuel / Sathanas vander hellen/ den Engel des affgronts/ verstaet/ den verleyenden boosen belialschen aart ende gheest der doelinge Antichristus: Die den waeren menschе jn sijn licht staet / sijn glantz off verstant met toeueryen beneemt/ altijt den goeden heiligen Geest sterck tegen gheweest is/ met die ende doer die: Die oick die konste jn sijn bedriechelijcke ydele wesen heefft/ den menschе der sonden te trecken van die waerheit tot die loogen/ van dat leuen tot die doot / van dat ghoede tot dat quaede besyden aff: vanden graue ter hellen jn die ewyge verdoemenisse te brengen/ doert aen schouwen sijnder wellusticheit: Ende dat oick nae die dinghen sijnder werckinghe des looßheits sijn/ dat hy off sy wel doer een goet schynende wesen beschicken kan: want effen nae dat selue

selue sy dat die mensche sterck voer synden sin eñ
met ernst in synen wille besloeten heefft / daer
nae soe versielt ende buycht sich die myddaechs
duvel hem ock / dat goede te verdraeyen ende
tongoede te maecken / dat oick met alsulcker sub
tilicheit (nae sijn aart ende begeerte streckt) dat
tet oick schijnt voer hem dat alderbeste werck
gantz goet ende niet quaet te sijn. Daer en tus
schen werckt hy sijn verborgen boosheit / nae
die werckinge sijnder schalckheit ende lustigheit
tot dat die mensch gantz verdonckert / vol goets
dunckenheits / eyghen heilicheits / ende selfs
wijsheits geworden is: Alsdan heefft hijt gódt
die wijl dan die mensch niet anders kan off en
mach voortbrenghen off wtgheuen dan hy in
heefft. Alsoe vast kleefft ende holt die duvel an
met bedroch / dat off hy schoen daer aff omslaes
gen wilde sijn / niet en mach: want wat wech
die mensch wt wil / derwaert keert hem die boos
se geest als een vrient willich met hem / altijt oe
uer wech: Is een oegenblick (menschelijcker wys
se te spreecken) daer niet aff: op dat hy hem /
doer schoenheit ende vriendelickheit tot synen
verkeerden sin affleyden / altijt tot sijn werck
tuych / dat eñ instrument beholden mocht / dat
ten laetsten die mensche (die daer by off mede
opwast / Naemelijck int sondelicke vleysch) als
soe verblijnt / int verstant verdonckert wert / dat
hy hem selfs / off die Duvel voer Godt ende
Godt (gebenedijt) een Duvel holt / gelooven

de die loogen ende niet die waerheit / haetende dat licht / ende beminnende de duysternisse verre voert beste ende schoonste licht: tquaede verkeesende / tgoede verwerpende.

Dat .IX. Capit.

DIt beschickt al die vyantsche olde mẽsche / die een wercker des quaets wt den quaeden / een benyder des lichtes ende alder duechden / doer die onduecht ende duysternisse / Gods vyant mitz de tegenheit ghewoorden is. Jae alsoe verre verkeert dat hy hem verlustight waer hy yeet goets verderuen kan: Altijt raedende die mensch die rechte wegen te laeten ende die kromme verkeerde tot sijnder verderuinge jn te gaen: Dat is / sijn eygen sin off wijsheit te volgen / Nochtans met sulcken schijnsel ende gedaente off schoenheit der oogen als off het Gods sin ende wijsheit waer: Nae welcke schijn die eertsche onghelouighe mensch terstont toe ghekeert ende nae luysterende is / met toeneyginge te vollenbrengen wt alle sijn jnwendicheit / met eygen naetuyrlicken honger ende selffs begerende herte. Waer van hy hem (soe hy daer jnne groyt eñ toeneemt) niet en wil laeten ontraeden / van sijn olderen ende ghroetvaderen onderwysen / beleyden tot den gheest des verstandenisse dat hy die

hy die wijßheit ende haer straffinghe off castys
dinghe ter herten naeme. Daerom moet hy by
hem seluen/ doer hem seluen/ jn sijn quaetwils
licheit vergaen/ eewelick verloozen eñ verdömt
sonder raet of hulpe blyuen: want waerom? by
hem seluen sal hy hem niet beteren/ den wech
tot den leuen alleen niet angrypen/ Jae niet sō
ken (ten waer te laet) ick swyge vijnden: want
die paeden der gerechtighen sijn voer hem een
gruwel ende anstotinge/ den wech des vredes
en kent hy nz/ die wijßheit is hem veel te hooch
dat verstant al te diep ende wijt/ die ghedaente
Christi veel te leelijck ende te verachtelijck/ son
der anseen des schoenheits/ dat woort al te la
stich ende swaer. Want het hier niet dan alle ly
den/ bangicheit/ ende benautheit/ alle smaet/
spot ende schande/ alle ellendicheit ende ver
uolch/ slaegen/ wonden ende straffinge ten eer
sten op die hant gegeuen/ eenen armen franc
ken/ oneerlicken/ bitteren/ verdzielijcken/ sier
uenden Christum vōr het alderseeckerste beloeft
een woort des cruces toe gesecht wort: daer nā
jn contrary die blijtschap ende verhoeghinge.
Dan soe dat gelōue eñ de hoope by haer geen
groot op seen en hest/ soe treckt haer de vrucht
der zaelicheit off die belofte niet: om datter by
haer niet gelooft off gehoopt en wort off alte
weinich. Hoe dan die hoope der toekoemender Sapientie
goeden van binnen by haer nu minder is hoe
sy die saecken daer sy pyne om lyden eer verwer

pen/ de swaericheit van haeren halse aff schudden: Soe dattet woort des geloofs jn haer sonder kracht/ sonder leuen off vrucht blijfft / dieweyle het jn haer niet recht en wortelt off stadt en heefft.

Dat. X. Capit.

Dverst soe yemant dat woort ter hertē neemt/ die sinnen daermede dach en nacht laet ommegaen off om bekommert werden/ende begeerte hefft wt ter hellen rijck/ vanden anderen doot ende verdoemenisse vry ende verlost te worden / Een dienaer Jesu Christi ende een Soon van den leuendygen Godt/ den Vaeder der lichten te syne/ Siet die trede wt dat huys der Godtlooser wt de tente der sonden/ ende verlaete dat onwetende schalcke wesen / die taefelen der booser/ ende haete sijn eygen leuen/de wellusticheit der oogen/ de vleischeltjcke begeerlickheit ende den hoemoet dieser werlt met alle haer glorie/ ende bereide sijn ziele totter anuechtinghe off bekoringe: Jae hy moet hem sterck jnt geloeue waepenen/ vast staen jnder hoopen / dat betrouwen op synen Godt: Want yck seg v / dat alle/ Jae alle soe wat gy die soedaenich sijt/ aff gaet laet ende versaeckt / dat sal v vyant / v leuen contrary werden/haeten lachteren verualghen ende

ende soecken te doden: Jn v goede voernemen
tegenstaen ende nimmermeer toestaen. Daer-
om en betrout off en gelooft uwen vyant/dat
quaede/v selven jmmer niet: Senckt niet dat
gy met rusten eñ vreden by hăr off dijns selffs
wille/v tot ghoet sult begeuen konnen/want
waerom? sy sijn alle van natuyren contrary
vyant den selff den HEERE: wederom die
HEERE haer allen. Daerom soe sullen alle
dese die v vrienden/boelen ende lyeff hebberen
altijt tot vronde ghewest sijn v het meeste ly-
den/last ende verdriet andoen/yeghelijck nae
sijnder aart ende vermoegen/wtwendich als
jnwendich: Als Naemelijck v eygen Vader eñ
Moeder/Suster ende Broder/Vrienden eñ
Maegen die met Christo niet en sijn/Jae met
al dat gy oyt gedient/geeert/lieff ende waert
gehat hebt. Te weten all wat ghy jnder werlt
geerne hoorden off saegen/wat gy geerne ge-
lusteden ende begeerden voer ogen off jnder ge
dachten te hebben/Siet/dat selue ist gene dat
die mensche lange quelt/hinderende tenteren-
de ende anlockende is/om hem van Godt te
trecken/eñ buyten het leuen te beholden. Soe
hy daer van sijn oorzen niet toe en stopt/sijn oo-
gen toe en doet/sijn herte daer verde af keert eñ
veronweert off voer en waernt: Siet soe sal hy
dat seg ick v/daer van bedroegen/getoegen eñ
jn geuangen/sijn verstant sal hem verduistert
ende verandert werden doer die beghеerlicheit

der oogen/ wt dat herte des wellustichcits: Alsoe dat het met den seluen (de den raet des Geestes veracht/ sijn eygen sinlicheit off wille daer in volcht) ten laetsten arger wort van dwalinge eñ donckerheits halue̅n/ dan dat eerste oyt met hem geweest sy.

Dat XI. Capit.

ALdus soe wie een kemper Gods/een getrouw vroem ruyter off krygerinne onses HEERN Jesu Christi begeert te sijn/ moet alle sijn geheele olde leuen lanck hier geduldich sijn te lyden/te stryden weder hem seluen/ voele te verdraegen ende alle onduechde te ouerhoeren getroest sijn soe hy anders die victorie tegen syne vyanden beholden/ alle dingē ter werlt onder hem brengen wil. Dan den selffden hooch geborē Jongelinck ende eedele knecht Christi/ dient seer hooch noedich te weten die maeniere/ den verscheiden aart/ sijnder vyanden anloop/ off den listigen subtylen strijt der Duuelen/ die boose geesten te kennen/ Op dat hy niet doer onwetenheit van die schalckheit bedroegen/ ende in behendiger list niet verrast/ gheuangen genoemen/ van sijn goede geweer berooft en werde. Daer toe wunsche ick alle goetwillige vroeme

herte̅

herten des gelooffs den Geest der wijßheit eñ
der vresen Gods/den Geest der kennissen ende
des verstants/ jn alle konst ende wetenheit te
hebben/ om doer voersichticheit ende kloecheit
des Gheestes te bet jn desen totter victorien eñ
ouerwinninge te koemen: Waer nae men bil-
lick de oozen oepenē/voer den daege snellick nā
der wyser redenen luysteren / der olden raet ter
herten nemen solde. Dewijl men doch voer den
strijt eerst manlicke voersichticheit/kracht/geest
ende moet behoort te hebben dat kriegsgeweer
te leeren hantieren/ die vingeren tot krieghen/
die handen tot sweert ende spies te voeren/nae
den oozloch te stellen.

Dat. XII. Capit.

SOe yemant dan wijs synde / victorie
off prijs beholden/ van den strijt we-
der totter poozten koemen will/ moet
by den strijt jn syn macht of grootheit
te voeren wel jnseen / kennen ende die vyanden
voer die oogen stellen: alle kosten wel oeuer leg
gen. Vozder soe moet hier vrent noch maech
aenseen hebben: Neen / gheen persoen/ hy sy
rijck off arm/ edel off onedel / groot off klein
weghenoemen syn / hoe schoenen vrentlijcken
gunstigen gedaente of goeden schijnsel het oick
hebben mochte/Vozsaecke: want die strijt ende

dat recht des HEEREN is/ de dat recht met der waerheit lieff/ geen anseen en hefft op Vae der noch moeder/ op wijff off kynt/ suster off broeder: want dat recht/ die wille Gods moet volbracht/ syn stemme ende raet oeuer al gheuolcht syn/ ende niet die onse: Op dat ons niet en geschiede als Adam/ die een opseen an Eua̅m hadde: Saul op dat rijck eñ vet was/ wy dan oick doer dat selffde niet bedroegen/ van de gerechtigheit aff getogen werden. Daerom ān seet haerder gene jn Gods saecken/ Vader noch Moeder/ Wijff noch Kynt/ noch en spaert dār toe v eygen leuen ende lust jnt vleisch niet. Sōt al dat verbande van v sonder anseen/ v hant sy eerst op hem die v jnwendige lieffste vrient off naeste bloet is. Welck v van dynen Godt trecken of verleyden wil/ steenicht de met vrouden/ Jae werpt met groote haghelsteenen/ Vaemeslijck met harde swaere reden ende woorden der Kracht des Geestes wt de vuyrige wet/ op haer Ontseet haer aengesicht/ persoen off grootheit niet/ dan sijt blijnt jnt recht ws Gods/ sonder aenseen/ seg ick/ van eenich vleysch. Sijt getrou vreest den HEERE boeuen al/ vōle meer dan den mensche/ dewyle dattet recht is. Want siet hier is seer op te mercken/ dat seg ick v/ daer voele fauten off errōren jn geschieden.

Sit is den aart/ dat syn/ seg ick/ die stricken/ de alderlustichste subtijlheiden ende trecken die konsten der Slangen off der Sathanisscher geesten

geesten/ der Sunelen booden ende dienaers vanden olden vyantschen mensche/ daer de mē sche Gods een scherp andacht op hebben moet die ouerwinnen/ vry ende loes/ alle sijn anslaegen ontkoemen wil. Hierom sullen die wysen dese/ die als vryenden ende lyeff hebbers verschynen/ nochtans vyanden sijn/ jmmers jn haeren woorden off raetslaegen niet hooren of geloeuen/ dat herte tot haer vallen laeten/ dan scherp op die seluige als op menschen dieuen/ moordenaers ende straetschenders wachten/ om vast te beholden daer sy nae staen/ gheerne tot haeren wille hadden: want des menschen vianden sijn hier sijn eygen huysgesin. Dit sy nu van wien het wil: van rijck of arm: vā vader off moeder/ van wijff off man/ van enich goet off bloet off ghoede vrienden daer ten eersten voer gewacht/ op gewaeckt ende jnder bekoeringe toe gebeden/ dat ooge jn haer ankoemen nae den HEERE om moet geholden sijn/ die wyle den tijt der anuechtinge/ den tijt der godloeser regenatie/ des Sunels rijck/ Antichristus macht ende ghewelt duyrende is. Sonder die v bysonder schaedelickst off verraedelickst sijn/ woenen met v jnwendich jn/ ende sijn v eygen lusten/ leuen/ die begeerten uwer sinnen: Daer waeckt scherp op/ die met Godt jnwoenen/ met Christo huysholden wilt.

Dat. XIII. Cap.

Soe volcht den goeden raet der wijs-
heit/ ende ontset v niet tegen alle dese
uwe vyanden/seenlijck eñ onseenlijck:
Want hoe groet off hoe voele/ sterck
ende machtich sy schinen/ soe is ons jnden nae-
me Jesu Christi victorie van Godt den almach
tigen vaeder/naeder wensch gegeuen/ seeckers
der den seecker. Soe en wilt v dan niet ontset-
ten off vresen voer den geenen die v lachteren/
vloecken/ haeten ende versmaeden/ die v nae-
men als quaet wt wysschen/ alle valscheit ende
loegentael van v spreecken om der gherechtich-
heits wille. Bedroefft v daer jnne niet/dan ver
blijt v: Want hy is niet gepresen off wat gro-
tes gheacht/ die hem seluen prijst/ off vanden
menschen gepresen/geacht off groot gheordelt
wert. Mer wat hooch by die menschen geacht
wort/ is affgriselijck eñ ongeacht byden Heere
Wee als v die menschen prysen. Oeuerst sae-
lich sydy als v die menschen versmaeden/ lach-
teren ende het aenschijn van v wenden. Daer-
om wordet verstandich/ ende verslaet noch en
vreest v niet des gennen die dat lichaem doo-
den konnen/die ziele en moegen sy niet dooden
Vorder soe wacht v van dijn bloetvrienden eñ
lieffhebbers jnt vleisch als van die pestilentie.
Keert v ogen daer verre aff/Wiltse niet anhan
gen off beminnen om des vleisches eñ bloets/
sonder om des gelooffs duechden wille. Haes
tet buyten dat alle haer doen/wille ende begeer
te. Die

te. Die vrientschap des vleisches verscheit die lieffde Christi. Daerom schuwet sy/seg ick/ de gy seet dat geene vrese Gods voer ooghen hebben off sonder enyge wet leuen.

Dat. XIIII. Capi.

DJt laet ick v weeten / op dat daer wt jmmer v herte niet genoemen/v gheyeins verruckt en werde. Ghedenckt Simpson/Achab ende Hiskia. Bewaert v klederen/ holt dat gy hebt/ ende wacht v voer die dieuen ende mordenaers der zielen. Siet toe/ ghelooffi gheen vleisch / Betrout op geen mensche noch op een menschē kynt. Voge sy gestaedelijck nae den Heere die hemel eñ eerde gemaeckt hefft. Hebt lieff dat van hem vórt kompt:daer settet v sin op/niet op vleisch ende bloet/Want dat sal v liegen ende bedriegen/ v verstant verdonckeren/ doer sijn lieffde ende baechelijcheit. Hierom wijcket ende schuwet dat hebdy anders v zaelicheit lieff / v leuen kostelijck. Siet toe/v eyghen wijsheit ende selffs geest moet gy laeten/yae haeten off gy wert bedroegen: Want daer lecht den gront ende den knoep off strick des doots verborghen/ die te ontbijnden eñ wt te doen is / eer dat gijt recht seecker onbehyndert jn den wech der gerechticheit ende des vredes sult moegen gaen. Ghe-

looffi

loofft my / V selffs vlei sch ende bloet dijnder
wellusticheit ende leuen der begheerlicheit ist
dat v nae der selffder aart ende gheest des vlei-
sches schoenheit treckt/ doet seen ende hoo:en:
het is een lichãm met ws vleisches ende bloets
vrienden. Saerom/ soe lange gy haer bemin-
nen/ sullen sy v beminnen ende anhanghen/
schaeden ende letten totten leuen jn te ghaen.
Jck segt v/ Gy die van een ander nieuwe ghe-
boo:te beroemt/ lettet scherp op uwe gepeinsen
ende eygen Geest/vp v wille ende werck/wildy
anders niet doolen. Sijt doch v seluen doer v
selnen niet dootlijck/off voerwetens verderuen
de:want dat doet geen wijß mensche op eerden
Dus soe staet v lusten/ wille ende begherte jnt
vleysch tegen. Schuwet die sonde als der slan-
gen aenschijn/Naemelick/des vleysches begeer
lickheit / dat is/ den treck/ des Duuels bed:ie-
chelijckheit/ die een loeghenaer/ moo:der ende
dootslaeger vanden beginne altoos oeuer den
mensche Gods geweest is. Saerom staet hem/
Naemelijck/ ws vleysches wel beualien/ eygen
wille ende wijßheit/ tegen. Steeckt sijn gesich-
te gantz wt / want v dat bed:iegende eñ liegen
de is. Saerom wacht v/ wacht v van toornich
heit / seg ick / ende van die vuyrige vleyschelijc
ke begeerten ende sondelijcke lusten want sy ver
blijnden ende ontsteecken beide v ziele jn haer-
der hetten/ende verslinden dijn leuen als een
vuyrvlamme dat stroe eñ hoy doet: ende eeten
off ver-

of verteren uwen Gheest ende vleisch wt/ende nement wech alst wullen laecken. Hieromme wat dese uwe bloet vrienden ende minners jnt vleisch behaechelijck te wille is/ dat laet v een mißhaegen ende onwille sijn. Gy pet verstant/ende ontseet v niet haer vyant te worden met den HEERE. Tis v beter jn die handen off toorne des menschen/dan jn de handen off gramschap Gods te vallen. Seet tō/men mōt Godt meer dan de menschen ontseen. Hoort nā hem/wat sal v een mensch/vleisch off bloet doen? die doch alle gelijck hoy vergaen eñ van den wurmen/gelijck van motten dat wullen lāken/gegeten sullen worden.

Dat XV. Capit.

MEemt hier waer op/want soe wie v die meeste liefste vrienden off liefhebbers/die naest v herte ghelegen hebben/geweest sijn binnen eñ buyten/sullen v herte die meeste ende lastichste vianden werden om aff te trecken: Te weten langst jnt opseen hynderlijck ende schaedelijck sijn/yae dat blijfft onwederspreeckelijck: Waer gy meest jn gelust ende gheleefft hebt/sult gy meest eñ langst jn te lyden ende te sterven hebben: Dat is gewisselijck waer/ende mach oick niet anders sijn. Oorsaecke is die diepe vaste woꝛ

ste wortel / die haer all te gaerne in den mensch
na haerder aart opwerpt / haer kracht in hem
beholt / ende seer quaelijck off nymmermeer
gantz ende al wt te roeden is. Soe lange de sel
uyge olde mensche adem heefft / hefft die wor-
tel kracht ende is die nieuwe creatuyr off den
Geest sonder onderlaet tegen: Dan dat hefft
die mensch hem seluen ghedaen / dat hy all tijt
moet jndē strijt sijn. Dan in dese onrust / last eñ
beswaerenisse / moyte eñ sorge brenckt de mens
sche (seg ick) hem seluen. Nochtans is die ge
loouige mensch salich / die nu jnden strijt des ge
looffs staet / beanxtet ende bekommert / in py-
nen ende lyden des vleisches is. Want den sel
uigen is die barmhertige Godt vol alder goe-
den genaedich in synen Sōn Jesum Christum
die verlosser ende ghesontmaecker der gantzer
werlt / Roepende alle die in hem ghelouen / eñ
met sonden beswaert ende belast sijn / tot hem
te kōmen / want hy gebenedijt wil sy van hae-
ren druck ende lyden ontlasten (Ouerst niet de
daer in leuen off ghelusten) Alleen dat sy van
hem leeren oetmōdicheit ende sachtmoedicheit
Dat is / niet ende kleyn / die minste te worden /
met hem verduldich ende trou te sijn in tribu-
lacie ouer al het gene dat die mensch om sijnder
lieffden off woort der gerechticheits willen op
koemen mach: Alleen dat wy hem leuen / van
gantzer herten nae der waerheit als sijn eygen
vleisch ende been anhangych sijn / als kijnders

kens

kens eenuuldich voerden Heere/ onsen vaeder
ende moeder/ gebuyget staen/ die roede der ka-
stiender onderwysinghe sonder murmureren
off schalckheit ontfangen ende wt lyden. Dat
wy (seg ick) van Godt ende synen enigē Soon
Christo/ Gods wijßheit/ waerheit ende gerech
ticheit doer sijn genaede verkrygen: Des welc-
kes juck off ghebot wy sullen/ jae moeten/ on
derdaenich sijn met gantzer vlijt/ lust eñ moet
des herten: Diewyle dese last/ yuck/ woort eñ
ghebot soet ende licht/ voer sulcken grondigen
herte goet te doen off te draegen is jnden Geest
Want offter al yeet is dat jn der daet eñ kracht
bouen haer vermoegen jnt vleisch sy/ soe is dat
werck des zaelicheits ende ewygen leuens des
blijtschaps jn Christo Jesu vôr allen volbracht
ende staet voer haer allen als eygen/ het sy dan
heilicheit/ wijßheit off gerechticheit: Want hy
gebenedijt is onse (die eens moets van herten
met hem gesint/ ende goet van wille sijn) ver-
winninge/ ende die versoeninge onser sonden
Oeuerst die nae sijn stemme niet en hooren/ an
Godt metter herten niet geloeuen/ sijn woort
doen en willen/ streckt dese lieffde ende voersô-
ninge niet tot een beroeminghe der ghoeden/
sonder tot een beschuldighinge des eewighen
toorns eñ ongenaedē. Alsoe wert de lieffde dôr
liefde geeyschet/ nae die gaeue eñ maete des ge-
loofs/ dat is/ nâ de groothz eñ oltheit des tijts
Doch off sulcken gherechten zaet/ mits onwe-
tens

tenheit/ onmachticheit ende swacheit sijns Gee
stes ende sterckheit sijns vleysches/ soeuen mael
daechs viel wt alsulcken gebreck/ soe en wert hy
doch niet wt gestöten off wech gewurpen/ mer
blijfft ewelijck jnt huys / want hy staet weder-
om soeuenmael op/ dat is / hy valt niet moet-
willens ende wetens/ Neen/ dat en wil gheen
vleisch wtwendich/ dat hem seluen lieff hefft/
soe en wil oick geen Gheest jnwendich: Want
dat vallen stoeten off queisen doet seer wee. Al-
soe ist oick by den jnwendighen mensche/ die
hem an sijnder zielen gequetst off gewont hefft
die hefft rouwe/ smerte/ pyne ende leet daer oe-
uer/ Ende nae sijnder herten jnwendich / niet
wtwendich/ sal hy geordelt of ontfermt werdē:
eñ nae sijn kracht/ jn sulcken kranckheit/ volkō
men cracht wt genaeden ende gunsten ontffan
gen/ Het werck hebbe nu byden mensche sulc-
ken schijn soet jmmermeer wil/ goet off quaet/
het sal sich soe beuynden. Hierom blijfft dat
woort ewelijck/ Dat is waerachtich/ Namelick
Wilt niet sondigen/ gy en sult niet sondighen
Jegelijck ondersoecke sijn herte/ wat gheloeue
hert/ sin ende moet/ geest ende wille daer jn be
uonden wert: want nā dat selffde vat van wil-
le sy / effen geeftet wt / Het sy nu enen goeden
off quaeden aart/ bitter off soet: Wel den men
sche de hier jn verstant ende wijsheit lieff heft/
hem seluen kent eñ niet meer een holt dan hy is

NOTA BENE

Dat

Dat. XVI. Cap.

TEn is gēn wonder dat een kijnt kijnts is/ Mer dat ene altijt kijnts/ effē klein blijfft is te verwonderen ende te verachten. Ten is oick gheen schande dat een onuerhoets valt/ die terstont wederom op staet/ Mer het is schande dat men geuallen sijnde/ blijfft liggen. Het is geen schande dat men niet en weet/ mer dat einer niet leeren wil is schande ende verwerpelijck beyde by den menschen eñ Engelen/ yae by Godt jnden hemel. Wee ouer sulcken mensche die die wijßheit eñ onderwisinge synder saelicheit van hem werpt die blijfft sonder beklaegen/ ewelijck verloren/ sijn creatuyr veruloeckt ende verdoemt/ metter slangen/ de Duuel ende Sathanas totter hellē verordelt: Diewyle hy die van sinnen eñ aart gelijck is/ blijfft hy sonder raet off ghenesinge/ troost off hoope der gesontheit/ Hebter acht op. Ouerst wie verstandich is/ ende die wijßheit ter herten neemt/ den raet der olders ende die leringe haers meysters hooch achten/ haer laeten straffen/ berispen ende onderwysen/ den wech daermen dōr tot den leuen komt/ beminnen/ sijn verstandige yongers ende vroeme jongelingen/ die de gesontheit erlangen/ die rechte konst off kentenisse ter herten nemen: De niet en komt doer die wetenheit der letteren/ dan

NOTA BENE

doer dat hemelsche lenende Woort ende krache
Kracht des heyligen Geestes jn een neder/gelö-
☞ uich/gebroocken herte. Dese sijntet/de den stoel
der eeren/de kroene der glorien/macht eñ sterck
heit/ beernen: want hier wert die dwaesheit
met der daet veracht/ dat quaede ghehaet/dat
goede verkoeren/ die wijsheit van ghrondiger
zielen bemint. Hier sijn oogen/ licht ende vol-
heit der kentenissen jnt verstant. Hier is voer-
sichticheit / rechte haet ende volkoemen lieffde:
Haet jnt vleisch der sonden off jnt quaet: lieff-
de tot den Geest of tot dat göde. Hier is kracht
die manlijcke olderdom verborgen/ verwinnin
ge tegen sonde/ doot/duuel ende verdoemenis-
se. Hier werden wt genaeden wech genomen
alderley beswaeringe/ anxten/ lyden ende ver-
driet off yaemer: hier is die eersie verriseniſſe:
Hier löpen die voeten sonder moede te werden
als herten/ ende gän jnt licht op enen effen pat
sonder stoten recht wt/ altijt wel: want gheen-
derley quaet en genaeckt den selven: Siewyle
hy totter rusten / totten heerlijcken heylyghen
Sabbath koemen / dat olde vergaen sy eñ de
nieuwe hemjnder kracht verschint: dät
mede de droeffheit wt gebluſt/
die vronde eewelijck toe
ghekoemen is.

Dat. XVII. Cap.

Hier

Derom kent nu alle dÿne hoelen ende vleyschelÿcke minnaers/alle dÿn eygē bloetvrienden / Zae weet yeghelÿcks grootheit eñ macht / stelt v daer tegen sydy met Christo ingelÿfft. Lydet gewillichlÿck int gene dat ghy v selven opden halse gehaelt/ tegen den HEERE gewilt eñ bemint hebt. Schreyt nu int gene rechtelÿck/ daer ghy tegen den HEERE in ghelacht hebt. Draecht rouwe ouer het geene / dat v certÿts verhoecht eñ verblÿt heeft. Wert beswaert ende belast / int gene dat v eer een verquickinge ende verlichtinge int herte geweest is: Smaeckt bitterheit in die stede der quaeder soeticheit / ende sterfft daer gy in geleeft hebt/ soeckt gy dat gerechte leuen te verkrygen: Doet in tÿts willichlÿck sō ick v hier schrÿue.

Siet dit lyden ende verdriet is die vrucht uwes leuens/ welck gy voer een smaeck der soeticheit eertÿts verkōren ende bemint hebt: Van welcken dat einde (int schē den) die doot is. Welcke doots bitterheit off lyden int vleysch geduldt/ geleden ende doer gedrongen sÿn moet een kleyne tÿt/ hier off hier nae ewelick. Ouerst dat gÿt verstaet/ dese doot/ lyden/ pyne eñ verdriet int vleysch/ komt v niet wt Godt/ mer wt ws selffs vleysch der sonden / wt v eygen Duuel op: van Christo die verlossinge. Welcke sondelÿcke vleysch des olden viantschen menschen wille/ die gy lustich gedient hebt / v in sÿn be-

geerlicheit (die geloouich gheworden sijt) den meesten strijt/ pijn eñ lyden andoet: want wan neer gy van dat selue aff ghetroocken worret/ soe doen hem die olde lusten ende begeerlicheyden des vleysches op: Dan gaen die weeden/ pynen ende dat lyden des bangicheits recht an doert aff steruen ende deruen haerder schoender fygueren off wtwendiger ghedaenten ende wellustige wesen/ des vleysches vroude/ leuen ende soetichеit. Dat van buyten (tis waer) wel leuende schoen schynt (daer jn die ghantsche werlt bedroegen ende geloegen wtkomt) sonder van binnen doortijck/ stinckende ende vuyl is. Seet/ is dat niet wat proepere? Dat is die oorsaecke des lydens/ het affsteruen ende deruen des vuylen onrechten leuens. Om welcke lusten ende lieffde jn ene kleyne tijt te gebruycken/ die mensch sijn ewyge leuen ouergheefft/ die doot ende verdoemenisse jnder hellen ghetroost is. Js dat niet wel een grote betoeueringe ende vertwyueltheit? Hierom hoemen dat olde antreckende doortijcke wesen van binnen ende van buyten meer op steens geefft/ hoe men daer langer van gewont ende gequelt ende jnden strick doer geholden wert. Daerom keert v oge aff van alle ydel bedrieginge/ sonder setter sy nae dat onuerganckelijcke wesen der ewyger gerechtricheit. Haetet v moortdaedelijcke doot vyant/ ende bemint dijn ewige vrient/ dijn behoulder des leuens van herten. Of wilt gy yuyst

vers

verkert willens doːlen / ende voerwetens quae
lijck gedoot ende verdoemt sijnː Wel anː/ soe gy
dat verkiest ende lieff hebt / soe weet dat v dat
Rijcke Gods ghenaecket heefft / mer dat tot v
geen raet noch boete en is/ dewyle gy de dwäß
heit boeuen die wijßheit/ die loeghen voer die
waerhȝ anneemtː Dat gene wysen doen / want
die nemen den tijt waer / eñ keeren hem aff van
de hem dat leuen / goet eñ eer onder een vryents
gelaet heymelick beroemen wil. Wert dat jn dit
verganckelijcke wesen omme het eerdisſche gôt
off gemackelijck leuen gedaen / wat sal dan om
het hemelsche eewighe onuerghanckelijcke be
toont werdenː dat het ander als de hemel deer
de ouertrefft. Hierom kryget enen haet jn sijn
gelaet off schoene gedaente / niet achtende de lô
gen woːrden ende des byweſens smaeck ende
soeticheit / van welcken dat einde der gallen bit
terheit syː sonder het deruens bitterheit / is het
einde des hoenichraets soeticheit. Jae doch /
alsoe ist loen van alle des Duuels off des vley
sches dienaers offt minners / den mensche jn
metende met die maete des ewigen doots / des
lydens / yaemers ende verdːietsːwant dat loon
der sonden is die doot / Mer die ghaeue Gods
is dat ewyge leuē allen rechtuaerdigen jn Chːi
sto Jesu.

Dat. XVIII. Cap.

Wye wil nu langer dit sondelicke vleisch/ die Snuel jn sijn naetuyre/ eñ quaede aart tegen alsulcken genaedigen HEERE ende lieff hebbende Godt dienen/ ghehoorsaem/ off wel behaegen ende te wille sijn? Lieue seet doch op/ wie salt sijn? anders dan die Godt niet en vreest/ noch gelooft datter een waerachtich gerechtich Godt is/ dan sijn Woort Jesum Christũ/ Godes moegentheit/ raet/ wijßheit/ ewige licht eñ oneintlijcke waerheit voer spot/ loegen/ ydel eñ onmachtich holt: Die schalcke mensche der sonden/ dat kijnt der verdömenisse (namelick hem seluē te eerē/ te vresen eñ te behaegē soeckt jn de stede Gods weder Christũ te settē. Dat den sinnes olden viantschē mensche/ de Snuel jnt vleysch jn Lucifer/ de schoene morgē steerne/ van anvanck bedacht hefft/ die vanden hemel wt sijn licht jn duysternissen ter eerden gevallen/ jn allen rechtschāpen gelouiger herten verplet leit. Hoewel hy noch alle hooghe herten besit als een Prins deser werlt/ als een Coninck des affgronts oeuer al verderuende/ lettende eñ schaedende is/ waer sijn verstant ende gesichte ontfangen wert. Dies niet te min/ het is van noeden dat desen Belial offt Sathanas/ soe lange die mensche leefft/ niet gantz gestoruen eñ vergaen is/ hem oick jn syne schoenheit opwerpet op dat die oprechte jn haeren gelooue daer wt bekent ende doer gelouterd/ Gods heerlicheit ge

seen mochte werden. Nochtans sal hy niet lange sijn/ Neen/ Haest v/ geringe sulcx hem in den affgront seen te niet ghaen/ toe ghezegelt/ metten vöten der geloouigen vertreden vijndt.

Dat XIX. Capit.

DYt alles hefft dat verloeckte sondelijcke vleysch (de olde slange/ de viansche mensche/ die Suuel ende Sathanas/ die duslange die werlt beseten ende geregiert hefft) bedreuen/ dat met begeerlickheit ende quaeden lusten vermult/ die daer mede die sonde ghebaert/ die sonde vorder int vleisch die doot voert gebracht hefft: die doot die helle ende verdoemenisse. Soe is nu die eygen wille des menschen/ eygenwijsheit/ eygen goetdunckenheit off eygen vernufft dat sondelücke vleysch ende bloet genaemt: ende is een quade wille eñ quade wijsheit een quade dunckenheit ende teghenheit Gods/ eenen rechten Suuel: wantet anders wil/ dunckt/ lust off begeert dan Godt die HEERE wil/ daerom ist verloeckt ende byden HEERE die rechte duysternisse/ in haet: dwelck oick heel onder/ gantz ende al moet wech gedaen ende tegen gestaen sijn/ dat is het slot inder ewicheit: Want hier wt is die dwaelinge ende den val/ die sonde voortghekoemen/ die daer woenet off leit

jn die begeerlickheit des vleyschelijcken lustens ende jn die sonde leit de doot verborgen/mer jn die doot leit die helle jn die helle die verdoemenisse/dat ewighe verslindende vuyr/Gods gramschap/verborgē. Wie hem of sijn Woort lastert/synen heyligen Geest tegen is/die valt ende vergaet daer jn ewelijck/Gedenckt datter v gesecht is. Seet hier tegen wert ons een scherpe wet des Geestes off een vuyrich woort/een krachtige reden/een heilich gebot/doer een onbekende ongrondelijcke lieffde wt genaeden gegeuen/enen kostelijcken wysen raet des HEERen voer geleit/om van dese quaede dootlijcke/verborgen dingen verlost/beurijt off ontbonden te werden. Wel den mensche de sijn oogen ende oren daer op heefft/dach ende nacht daer van spreeckt/om ende om keert jn sijnder herten. Op dat hy den Heere jn sijn begheerte ende lust des Geestes wel behaegen off bevallen mach. Wer wie sijn oren ende ooghen daer van keert/des ghebet is een vereysinge byden HEERE. Hoe nu dat woort des Gheestes scherper vlijcht/snijt/bijt/dat vleysch het wont ende trefft/die mensche schijnt herder te vallen ende te dryuen jn Gods bedwanck/onder het yuck ende last/des wijßheits banden/hoe dat hy eer mach beurijt/verlost ende gereinicht off geholpen werden. Want hoe hy meer onder de roede ende gehoorsaemheit/onder ontsich jn de vrese Gods gebracht wert/hoe hy eer vry te

koemen

Koemen ende suyuer te worden heefft/ dieweyle
het doch doer die vrese des HEEREN/ an al NOTA
len gelocuygen geschieden moet. Want die ist BENE
de de sonde wt drijfft/ alle quât tegen is/ den ge
loouigen mensche wijßheit jnt herte print doer
haere straffinge/ noodsackelyck bindende swae
re reden jnt vleisch: dat sy vyant sijnde met toor
nige lieffde ende gewelddigen moede sonder me
delyden beswaert/ benaut/ wthongert ende ver
doorst/ Hebter acht op.

Dat XX. Capit.

ALsoe ist goet dat de wet des Geestes dat scherpe twesnydende verschrickelijcke Woort des Ghelooffs dapper anheffende is/ die traeghe mensche lichtelijck voert te dryuen/ doer die vrese ende sorge sijns Gods liefde(an welcken sijn leuen/ kracht/ wijßheit/ saelicheit/ rijckheit ende eere hanckt)waer doer hy jn kracht ende moetwille sijn aenschijn keert van de sucht ende treck sijns vleisches: macht hebbende daer mede des Suuels wille eñ begeerlicheit te wederstaen/ gantz te niet te doen: hem seluen niet doer sijn dwaeßheit toe verderuen/ sonder jnt leuen eñ Gods zaelicheit te beholden. Hó nu sulcks den Geest Gods jn zeeloerscher lieffden/ dat Woort des gerechticheits/ den mensche scherper ende vuy-

riger/seg ick/angereickt wort/ hoe dat de mensche daer doer hem selven best kennen leert/ die veelheit sijnder sunden of gebreecken jn hem openbaer gemaeckt werden/ die hy anders niet soe veel eñ groet achten/ oevermeten/ noch ansteen en solde: ten waer dat die Geest des rechts off oordels ende den Geest des brants (die alle dingen als van woorden/wercken eñ ghedachten van hem scherp vereyschet ende onderzoeckt) over hem voer heenen ende alle wat wt den quaeden jn hem gheseyt off jn geplant is metten haete te niete deede/ op dat hy synen Godt heylich/ den HEERE sonder eenighe vlecke behaechelijck eñ wtuerkoeren mocht gemaeckt werden: Dat jn den forneis der vernederinge/jnden oeven der ellenden (verstaet)nã die gelijckenisse des golts ende sylvers geschieden moet. Alsoe is dat scherpe gebot die mensche/ die van een ghoeden wille is/ ten eersten noetlijck/ hem wacker ende kloeck te mãcken eñ van synen sõten slaep der sonden jnt vleisch op te yaegen ende voert te dryven/ doer den wech die hem tot den leven angewesen wort/ den hy anders wtter naetuyren des bloets niet en soeket/ wil off en begeert/ sonder contrazy te doen geneicht is. Alhoewel dan dat sulcken wetdryver(dat gebot) de mensch sõ hert eñ lastich schyner an te leggen/ hem beschuldigende/ slaende eñ castiende onderwysende is als een wreden strengen vader eñ swaer geestige moeder/de altijts

tijts straffet/ de roede an haer kijnderen niet en spaert/ Jae off als een vyant niet te wille verschint/mer al onderdruckt/die wellige naernyt om te dooden ende toe verhinderen wt is. Siet soe is sulcken bitterheit/ lyden eñ verdriet jnt vleisch/ die mensche nochtans nutte ende proefytelijck/ noodlijck tot den leuen: Ende sal van den kijnderen naemals gelooffi ende hooch verblijt/ contrary vermaledijt werden/ die haer selffs wille ende eygenen sin gevolcht sijn. Dãrom wanneer sulcks niet en geschiet/ diewile de mensche vol dwaeßheit ende doorlijcke gebreecken ende blijntheit staet/soe moet hy verderuen verghaen/ jnt Rijcke Gods niet koemen/ den roem des leuendigen hoops niet rechtelijck gebruicken. Want dat Euangelium des Rijcks ende bluetschaps en komt niemant anders toe/ dan die toe voeren alsoe geslaegen eñ gewont/ vol rouwen eñ drucks/vol lyden/pynen/ siecktẽ ende smerten geweest is/ende jn die doot ter hellen jnt stooff geset sijn: Het blijfft onweder speeckelijck waerachtich. Soch die verstandigen sullent achten/eñ de selue sullent verstaen.

Dat XXI. Capit.

WYe dat nu wijßheit bemint/ die neme die kentenisse der waerheit ter herten/ drucke synen gheest onder dat verstant/ gedooge dat lyden eñ

pyne

pyne jnt vleisch / holde op van te willen sondigen off enich quaet te versinnen off te gedencke meer / ende laet hem doert gheloeue daer gantz jn veranderen / vernieuwen jn den Gheest des Godtlijcken verstandes / met geblijck des haets dieser allen die hem dat goede letteliick / sijn leuen schaedelijck off verderuende sijn : Naemelijck / sijn bloetvrienden / leermeisters / rätgeuers oortuyters / ende mede genoeten sijn / die leden ooghen off lichten / handen ende voeten / mede hulpers geweest sijn ende jn verhoocht / eñ verblijt off op gestoent hefft. Als die synen hoope vast jn enen goeden toegeneigden sin eñ wille den Heere gestelt / van herten voerghenoemen hefft Godt den Heere der Heerschaeren / ghehoorsaem ende te wille sijn / ende geen vleischelijck mensche / mer hem allene te behaeghen / te eeren / te vresen / ende geen mensche: Hem te gelouen / ende geen mensche / Jae niet v seluen / verstaet. Want vleisch ende bloet is schalck / loe genachtich ende bedriechelijck. Sonder wie al sulcken verbont met den gherechten Godt des hemels / die op den Cherub jnder hoochsten verborgen jnt heilichdom sit / maeckt ende holt sal Godt oick beholden van alle quaet. Wat is dat geseit? Daerom seet dat gy v gelooffte ende woort holt ende doet / op dat v tonge dy niet en verdoeme / noch ghy v seluen niet en verderuet jn die wercken uwer handen. Want Godt en wort niet bespot als een man / verghetende als

een mens

een menschen kint/onachtsaem ende verſuymelijck gevonden/ dan ſeet eñ weetet alle/ſoe wat oick enich menſche denckt/ ick ſwyge doet/ dieweyle daer niet voer ſynen oghen verborgen is: want hy doch alle dat is eñ leefft doer ſijn goetheit ende lanckmoedicheit onderholt. Soe blijfftet alteſaemen inden woorden ſijnder krachten ſtaende/ vanden welcken hy niet en ghaet/ wat ſal hy dan/ die op ſijn ghenadige hant jn goetheit verwachten. Daeromme ſijt gheſtaedich ende ſtantuaſtich/ onbewechelijck jn uwen heyligen ſinne/ende en verandert v propoost of op ſet des Heilygen Gheeſtes niet/ blijfft daer jn totter doot: ende betrouwet Godt alſt v anden noot koemt/ bewijſt dan jn uwen ghewelt/ gheeſt ende moet/ wat lieffde/ ende gheloeue ghy opden leuenden Godt ende jn ſynen Chriſtum hebt. Met die woorden iſt gheen konſt/ dan jnder daet leit die kracht/ het ghelt anders niet. Want dat gijt verſtaet/ deſen Godrlijckē Geeſt ende goeden ſin/ dat ewyge rijck/ goet/ luſt/ leuen ende moet mach niet beholden of be waert werden/ dan doer enen toegeneichde gō de eernſtige wille/ luſt ende begeerte des Geeſtes/ die jn haer gewelt ende kracht des haets ende daets des herten blijcken moet/ tegen alle ſinlickheit/luſten ende begeerten des menſchen tegen allet geen dat de menſche van Gods wegen leyden/ afftrecken ende raeden wil. Alſoe vaſt/ trou ende oprecht moet die menſche bydē

HEERN jnder proeuinghe beuonden sijn/ al eer hy waerdich off bequaem sy jn synen rijcke met hem jn sijnder hoochten ouer al te regnieren ende te leuen jnder ewicheit.

Dat XXII. Cap.

NOTA BENE

DAerom soe hefft die mensche geen beroeminge/ voer hy jn die besoeckinge sijns herten ghetrou ende oprecht geuonden wert/ende een bewijß sijnder zielen van gronde blijcken laet. Dan/ Jae dan/ seg ick/ als hy beproefft/ getenteert off beuochten wert/ blijcktet weder hy jn sijnder herten/ wt gantzer sielen/ met volkoemender willen synen Godt ende HEERE bouen al liefst hefft/jn sijnder herten te wille sijn wil off niet. Ende daer nae hefft hy te roemen : dwelck jnden proeff eerst oepenbaer wert/ weder sijn gelooff ende lieffde oprecht/ off geueinst sy. Dat voersegghen hefft niet te beduyden / Dit legt mijn alderlieffsten wel ouer/ ende neemt uwen proeff dach/ die wre der anuechtinge/ den dach dijnder visitacien waer. Wert niet jnder bekoeringe verwonnen/ op dat gy niet ydel off sot voer den HEERE verschijnt/ jnden tijt der nootwercken sonder kracht beuonden wert. Went gy dat niet en wilt/ soe waeckt ende bidt Jae bidt/ bidt/ ende roept wter herten ter tijt

om hul

om hulpe: jmmer alst v jnden strijt gelt / laet
daer uwen goeden wille schynen/ende doet dat
gy segt. Dan doet alle dinghen te recht: weest
uwes sins seecker / soe werdy niet te schande.
Hebter acht op. Nu ist ons alle kenlijck genoch
dat die mensche nootsaeckelijck beproefft / be-
streden/ angenochten off getenteert syn moet
diewyle hy leefft/ op dat hijs genoele/ wete eñ
verstae dattet hem alles doer sijns selffs begeer
licheit komt. Mer soe als desen strijt ander zie
len gelt/ binnen jnwendich toegaet/soe moetē
hem oick die jnwendige vyanden sijnder zielen
den strijt/dat lyden andoen/nae sy boos/sterck
ende machtich van kracht sijn. Nu heb ick daer
om geseit/ dat die geweldichste/felste ende snel
ste met die mensche als vrienden ende maegen
jnwoenen/ opden welcken hy meest waecken/
hoeden/ off voersichtich syn moet/Jst anders/
dat jn hem twederley geboerten sijn / daer desē
strijt ende viantschap wt ende van voertkomt:
Welcker strijt duyren sal / soe lange daer adem
kracht off leuen jn enigen vanden tween sy. O-
uerst die de mensche metter herten eñ wille toe-
ualt/ die is den strijt gewonnen/ten mist v niet
het sy nu dat vleisch off den Gheest. Och hebt
daer acht op. Daerom soe langhe die mensche
enigen treck off welbeuallen heft an het vleysch
ende den quāden aart geen viantschap bewijst
metter herten ende willen: met lusten ende be-
geerten sijnder zielen/is een kijnt des Duuels.

Off ist

Off ist dat yemant met Christo stryden / die gerechticheit ende waerheit voerstaen wil / Die noch alsoe jn die heilighe plactze yeet verbandichs ouer blyuen laet / den selfden quaeden aart / of dat boese wesen ist dat hem verräden / bedriegen / wt syne vrye wöninge dryue / een doornе jn sijn oge / een lancie jn sijnder sydensijn sal.

1. Johan. 2

Dat. XXIII. Cap

DEsen strijt staet off geduert die creatuyr tot lyden ende verdriet soe lange die mensche twyuelt off ongesont is jnt geloeue / enygen selff wille / off eygen wijsheit beholt by hem. Sonder wanneer hy alle synen wille onder Gods wille stelt / dat hy anders niet jn allen dynghen dan synen hemelschen Vaeder en wil / soe hefft hy doer sulcken gheloeuigen goeden wille macht alle syne wederpartyders te wederstaen / te ouerwinnen jnden geloeue gesont te werden. Soch offt soe geuiel / dat sy hem heimelijck doer looßheit verlaechden / met kracht ouerualen / die wile hy onwetende / die saecke doer sijn jonckheit onuroet is / soe wert hy jn synen val bewaert / ende wederom op geholpen: verliest daer niet by: wert des te bet daer wt geleert ende onderwesen / yae leert doer dat ongheual off hertzen leet op dat woort mercken / voersichtich / kloeck eñ verstandich werden: soe dat hem dat met allen niet en

schaedet

schaedet off krancket/noch synen viant en steret. Waer dat nu jnder geloeuiger menschen herte verstant off onderscheit tusschen tquaede ende tgoede is/dat hy sijn oozen neiget ende nederbuighet om te hoozen wat Godt spreckt/ te luysteren wat hem synen Geest jnruynen/ten goeden tuygen/ende raeden sal/met den sal haest des strydens ende lydens jnt vleisch een einde nemen/die vroude ende beroeminghe al tot dat herte toeghaen: soe verde hy totten verstande jnt geloeue opghewassen is. Want soe draē als jn des menschen ghelouige herte die quaede wille/eygen wijßheit gehaet/de begeerlicheit ende lust des vleisches niet bemint/mer tegen gestaen wert als een doodlijck viant/sal hy synen lust an Gods genaeden jn syne viandē seen/jn victozien sijns gelooffs des nāms Jesu Christi gebonden/sonder kracht/jnt stoff geleit werden. Ende wanneer hy gestozuen is jnt vleisch/soē is alle die werlt met hem gestoruen/ende hem en leefft niemant die hem hinderen off letten kan/noch hy en leefft gheen mensche meer/die hem deeren off beschaedighen mach/Neen/dan en sal hem die boose vyant niet meer antasten om dat hy waerachtich wt Godt gebozē/een vry sōn des alderhoochstē is 1. Johan. 5

Dat. XXIIII. Capi.

DAn nu is hier toe niet te koemen dan doer lyden eñ den doot jnt vleysch/doer

menigerley temptatien/strydingen en anuechtingen off proeuingen van de hem den strijt en die bekoeringe jn sijn leuen ende lusten konnen ondoen/waer jn sijn herte als golt jnden ouen onderscht wert. Ouerst ick beuijnde nu dat de mensche wel daer toe komt/ dat hy alle dingen wil opt geloeue affsteruen/derluen ende achterlaeten/ ghelijck dat oick doer Gods ghenaeden rijckelijck bewesen is: Dan den strijt ende prickelinge des seluyghen jnwendigen wesens/ jn allen krachtich te gheuoelen ende te wederstaen en ken off weet ick op eerden gheen mensche leuende/ die dat gesmaeckt/ ouerwonnen en doergekoemen is. Want howel daer veel gestoruen off gedoot sijn jn den lichaeme/ soe betrou en ghelooff ick/ yae bent gewisse/ dat sy die harde beuechtinghe/ die alderswaerste bitterste jnwendigen strijt niet jnder kracht geuoelt off gesmäckt noch oick gesceen en hebben(want Godt alle dingen op sijn tijt ordentlijck voertbrenckt/ dath alle man niet en verstaet) mer dat haer yeghelijck nae haeren ghelooffs kracht ende macht den doot ende den strijt op ghekoemen is/ want nae die man is sijn kracht/ den Godt niet daer ouer tentieren laet/verstaet. Soe dat sy (die voeren gestoruenen) jn dat meeste perijckel off last niet geweest en sijn/ by die wel moeten
4. Esd. 13. die achter ghelaeten/ van die leste sijn sullen/ Siewyle dat einde ouer al jn allen die last draget. Daerom waeckt wel op/ die mijn ziele jnder gerechticheit bemint/ die noch jn den leuen

sijn

sijt/ Waeckt ende bidt/ sterckt v jnden HEERE/ Namelick/ met die macht Gods jn synen geloeue ende heiligen goeden moet. Sijt willich den Geest/ want ick see den strijt wert hert tegen my gestelt/ ende tegen allen hoochgeboo ren Gods/die wtuerkoeren herten des geloofs die my nā volgen: soe dat ick niet dan te roepen suchtende te seggen hebbe: laet slechts die bor gers van Jerusalem gesterckt sijn jn den HE- Sacha.
RE haeren Godt: ygelijck ghoeden moet/die wille beholden om de doot doer te kempen/den strijt is ons sonder alle twiuel ghewonnen Eñ soe alst bloet dan kruypt daert niet gaen en kan soe dijfft my den Gheest een weinich van des herden strijts anslach/ van die groete trefflijc ke harde slāgen/eñ der behendiger looßheyden onses vyants/ tot waerschouwinge te schriuen an mijn gelijcke oprechte broederen/ ruyteren Christi jn der waerheit/ die met my jnden sel uen kamp beroepen/ off strijt staen/ moegelijck tot deser tijt al gepoefft/ eensdeels al gesmāckt hebben. Doch soe weet/ die metten leuendigē Godt der gerechticheit gesint sijt/ dat ghy hier doer moet: hier nu leuende off doot/ Want het doch moet gestoruen/ geleden sijn jn allen daer wy quaelijck jn geleeft hebben: eñ leuende wer den/ daer wy doot jngewest sijn. Doch diewys le/ seg ick/ dat onse Godt den strijt selffs an grijpt/ eñ oick wt voeren sal/ ist ghoets moets te sijn/ voer die hem gheloeuen. Alhoewel die bitterheit des niet te min ghesmaeckt sijn moet

van die wortel der soeticheit. Seet toe dan/dat ghy met hem ende niet teghen sijt. Wilt soe hy wil/ niet soe tvleisch offte Sinnel wil. Stort v herte voer hem wt/ laet v begeerte volkoemen ende goet sijn: hoopet op hem/ soe suldyse verkrygen / wt alle v verdriet / pijn ende lyden ten laetsten verlost werden.

Dat XXV. Cap

Hyerom wie dat gelouich ghewo:rden/ ander sinnen verandert/ inden Geest des verstandes doert geloeue in Chri: sto vernieuwt is / die neme waer den Geest des ongelooffs/ die dat gheloeue bestoeten ende p:oeuen moet/ jae moet. Wie van den Geest der nidicheit/ den geest der gramschappen/ des bitterheits/ des dootslaegens geschieden / met den Geest der lieffden/ den geest der sachtmoedicheit eñ der vruntlyckheit verenicht ghewo:rden is / moet van die verlaeten quaede geesten gep:oefft ende anghenochten werden: het sal ende moet alsoe sijn. Vorder: wie dat den Geest der hoenaerdicheit/ des groethertcheits/den geest des geuenstheits/der schaemtē gelaeten heefft/ ende met den geest des oitmoedicheits/ende nietcheits / des ongeuenstheits ende onnoeselheits ingelijfft sy/moet hem waepenen ende wachten tegen dien hy aff gegaen is: want sy sullen hem wisse beuechten/ bestryden mó ten. Wie den Geest der gyricheit eñ gul

sich:

sicheit/ den geest der onkuyßheit/der wellustic
heit ende der hoerderien/Summa/alderley le-
den off boelen der ongerechticheit (die te lanck
te noemen sijn/ daer hem de Sunel off die olde
mensche jn ontholdende is) verlaeten/ eñ met
den Geest der mildicheit/ kuyßheit/ soberheit
heilicheit ende gherechticheit verenicht hefft/
moet van alle die tegengeesten wederom ghe-
troost sijn benochten/ ghetentiert toe werden:
niet eens/ mer dick ende menichweruen: het sal
ende moet sō sijn ende mach niet anders beuon
den werden/ Jae kan niet wtblyuen. Den strijt
moeter sijn/ soe onse herte recht vast daermede
eens te sijn/sal bewesen/die victorie kōmen mō
gen/ die kroene verkregen werden. Hier geltet
Een tegen een/ twee tegen twee/ het vleysch te
gen den geest/ende den geest tegen dat vleysch:
tgoede tegen tquaede/ tquaede tegen tghoede.
Want wat ist/ off ghy v al wel met den Gheest
verenicht/Christo uwen HEERE wel trouwe
toe geseit/ v synen wille wel onderwurpen ge-
maeckt/Belial of Satanas/de Sunel/dat vlei
sch/ des werlts glorie/ lust/ wille/eere eñ leuen
daer jn mondelijck versaeckt/ ende dat jn den
sin gantschelijck voergenoemen hebt/ soe en ist
daer mede niet genoech/ noch daer met gedaen
want sy beghinnen daer eerst uwe vianden te
werden jnt wederstān/ sonder sijn daer jn noch
niet ghedoot off verstoruen: veele min gehaet.
Tis waer/ Jnden geloene ist wel beghonnen/
ouerst niet voleyndet/ Neen desen strijt is soe

lichtelijck niet doer ghekempt/ metten monde ter neder gheleyt: Neen met woorden sonder kracht sijn sy niet toe dempen/ met v mont niet te doden/ daer ist niet mede te doen. Het most hier jnder daet blijcken/ ende die victorie wettelijck met kracht verkregen/ jn die voleyndinge des geduldicheits/ ende met groeter stantuastic heit des reynen gelooffs bewesen sijn. Hierom schickt uwe leden jn alle manieren jnden Geest daer toe/ laet uwe lendenen wel opgeschort sijn tegē den strijt eñ grōte temtatie/ den twist van v vleysch eñ bloet/ uwes selfs Suuel/ de v jn allen gelāt op koemt/ Jae seg ick opkōmen moet tot quellinge eñ anuechtinge van al daer gy jn gelust ende geleefft/ hanteringe jn te wille gehat hebt/ soe lange het seluige yuyst verandert jn contrarie tegen v herte/ sin/ ende gemoet is als gijt eertijts mede tegen Godt gheweest sijt. Sus sijt verstandich ende schickt v daer toe/ want gy moet der sonden pijn/ jae hāren last eñ ghedrange/ vegelijck nae hy sterck ende lange daer jn geleefft eñ gelust hefft/ jnt herte genoeglen ende draeghen/ haer bekoeringhe seen/ den welgeuallige smaeck jnt vleisch der sonden/ soe elck van noeden sy/ daer van jn bitterheit herweder proeuen: lyden waer eer soe jn ghelust/ geleefft ende verblijt is: Op dat gy bekent die oeuergaende lieffde ende groete duechde/ die v van Godt doer Christum jn synen bloede anden cruce geschiet sy.

Dat

Dat. XXVI. Cap.

MEn vinter veel die wel ten eerstē van het een solden willē scheiden/mer an dz andere vast sonder sorge of lyden willen sijn. Dat is/dit leuen wel ouergeuen om dat toekoemende eewyghe leuen wanneer sy dat seffens besitten eñ verkrygē/ de wech met voeten beloepen/met enen schre ouerstappen mochten/ Dat is/ soe schielijck sy ghebārt jn enen dach de volkōmenheit eens mans mochten beghrypen/ sonder dat daegelijckssche cruyce van lyden eñ sterven. Mer dat mach alsoe niet sijn. Gelijck ons alle Beelden eñ Figuren ter werlt genoech totten verstande opdoen/ dat alle dingē metter tijt sijn grōtheit eñ schoenheit jnt opwassen verkrygen. Aldus soe moet die jnwendige nieuwe mensche Gods vanden beginne aff/haet ende nijt/schande ende lachter alle lyden jnt vleisch hijr eerst ter werlt getroest sijn / alle onduechde ouerhoozen / hem terstont waepenen tegen alle gnuechtingen. Want die bekoeringhe off temtatie van sijns selffs duuel moet hy gevoelen/ seen eñ raecken / Op dat hy alsoe jn dat olde veruloeckte wesen te rechte koeme te sterven/daer hy jn gelust eñ geleefft heft: Want wat weert anders voer een sterven alst vleisch daer niet jn en leet off jn gepzickelt/ gepynicht eñ genopt en werde: Welcke gy nochtans alsdan niet en moet willen of begeren/sijn lusten of hongerygen smaeck geuen/neen/ mer

verhongeren eñ nuchteren läten / sonder te voe den off te wille sijn. Swelck / O een ghroeten dootlijcken strijt jn die mensche worden will / sijns selffs leuen te buyten te ghaen / te laeten / Jae haeten eñ tegen te staen / dat hem voer oogen niet dan lieffde / genuechte ende vrede / alle verstant / hulpe eñ trouwicheit vast by hem te holden schint ende hem soe wel toe behaegen soeckt. Jck seg v dat dit geen sotte kijnderen noch wyuen / sonder alleen Mannen of vroeme Helden sullen möten dön: Der welcker handen hijr oick eerst op de lendenen sullen van weden / pynen eñ groete bangicheiden geslaegen werden / alle haer aensichte van bleeck seen om den groeten arbeit haerder beuruchtinge des Geestes woort. Sat (tis waer) eerst jn den monde / off jnt ontffanghen wel soet valt / sonder binnen jn den buyck / jnden ghront der
Apoca. 10. Zielen werckende / ist smertende / seer bitter: als geschreuen is. Dan wt dier wortel der gallen bitterheit / sal de hoenichraets sötichеit opstaē.

Dat XXVII. Cap.

HJerom O gy mannen des Gheestes / ghy Kempers off Ridderen Gods. Laet v jnden strijt sijnde niet moede / traech off mat werden: Laet v van uwen bestryder / uwen viant niet verwynnen / soe ghy met wille niet en sult / ist anders uwen viant / dat weet ick. Sijt kloeck ende voersichtich / lieue lyder doch nu wt sulcken arbeit / dieswile

wile gy dach offt tijt hebt: Ende werdet verloſt
vanden quaeden / ſoe moecht ghy die vrucht
uwer zielen zaelicheit / jnder heerlickheit de glo
rioſe vryheit / die beloninge des rijcks naeder
wenſch ontfangen: Jn welcken gy dan met on
wtſpreeckelijcker blijtſchap om uwes gelooffs
wille ſeer verblyden / alle druck vergeten ſult /
die voirleden droef heit / ſmerte ende ſuchten
niet meer gedencken / die jn die vrounde des ver
loſſinges ſal aff genómen / de traenen van dijn
ogen aff gewaſſchē werden / Jae die verſmaet=
heit jn die gehele eerde. Daerom weeſt wel ge= Jeſai. 25.
moet jn dynen arbeit: ſchickt ende helpter v ſel Apoca. 21.
uen als een getrouwe moeder jn den arbeit rid
derlijck eñ verwinnelijck toe. Lydet de pyne wt
went v dat wee ankoemt gelijck een vrouwe jn
kijnts noeden / Ten mach doch anders niet ſijn
dan alſoe / dat weet gy: Die (hoewel ſy alſdan
van bangicheit roept) al effen wel enen ghoe=
den ſin ende wille daerom doer te kempen toe
heefft. Hier ſpiegelt v an / ende grijpt met die
wyſen (als een kloecke vrouwe / die te ſaemen
met de vrucht niet doer dwaeßheit vergaen en
wil) moet ende kracht tot v / begeefft al v leden
ende macht binnen ende buyten gelijck met hár
daer toe / die met gantzer williger herten groet
verlangen nā de verloſſinge / de leuende vrucht
te ſeen heefft: Welcker tijt off wre verheit / die
ſmert ende pijn wt geleden ſijn moet / ſoe lange
die vrucht niet verloſt en is / hebter acht op. O
gy Ruyteren Chriſti ſtrydet ende kempt nu alſi=

v anden strijt gelt: Bidt/ als gy v kranck ende arm van Geest beuijnt/ dat lanckſaem toekomt hoe veel quaelijcker dat gebet ende die verwinninge. Soch ſoe roept tot den HEERE als gy jn den noot ſijt/ gelooffi als gy v allene vijnder ende te ſteruen ſchijnt: betrout/ als gy v verlaeten ende vergeten ſeet: Sijt niet kleynmoedich off mißhoepende als een weeckelinck/ dan wort jn deſen Geeſtelijcken ſtrijt geleert / wijs/ kloeck ende ſterck jn v ſelffs kranckheit doert geloeue/ dwelck heerlijck witten ſtrijt ghemaeckt wort. Want ſeet op/ wanneer v van enigen dingen binnen ſtrijt off anuechtinge op kompt/ ſoe wert v oepentlijck ſeende ende kenlijck gemäckt wat v vermoegen ſy/ dat gy wt v ſeluen niet en ſijt: Ende daer jn (Naemelijck den ſtrijt) buyten Chriſtum vergaen moſt. Soch wel den duuel jnt quaede ghehoorſaem ſolt moeten ſijn/ als v die HEERE niet te hulpe quaem: Sie dan ter ſeluer tijt v den ſtrijt (hoe hy v lieuer hefft/ eer helpen ende verloſſen wil) hertelick jn kracht genoelen laet. Jae alſoe beſchickt hijt de v lieff ende waert hefft/ darſe (Naemelijck den ſtrijt) op v geſtelt wort/ op dat v herte/ gheeſt/ ſin ende moet gheſuyuert/ vry ende oepenbaer ſolde werden. Jſt dat des menſchen herte ander ſinnen te recht doert geloeue verandert/ een ghoede wille ende begeerte tot Godt hefft/ ſoe moet dat voir hem blijcken wt dat ghebet des herten (eens Chriſten gewoer) off jn die begeerte des Geeſtes/ die welcke wt die ſuchtinge eñ

begeerte

begeerte wel geseen ende gehoort wort jn de he
melen voer Godt den alder hoochsten. Want
dat die mensche jn den stryt hem van sich seluē
kranck/ sonder macht vint/ is gheen verwer-
pinge voir Godt/ Neen/ mer een welbeuallen
wanneer hy sijn refugium off toeuluchte wter
herten begeerlijck tot den HEERE heefft/ eñ
van daen sijn hulpe/ kracht ende sterckte roe-
pende verwacht. Dan geschiet hem oick nae sy
nen geloeue/ eñ ontfanckt kracht wt sijn kranck
heit/ wort sterck jnden strijt gemaeckt/ eñ geeft
Godt den prijs alleen.

Dat XXVIII. Cap

DAerom verslae hem niemant jn sijn-
der kranckheit/ mer ghedencke dat
kracht dör kranckheit volmäckt wort
die Medecijn/ dat woort der genae-
den/om den siecken gesonden is: Dattet leuen
wt den dooden opstaet allen geloeuigen/die al-
leen haer gesontheit off saelicheit beeruen dört
geloeue jn Christo Jesu om niet. Diewile het
komt wt gracie/ niet wt verdienst ghegeuen
wort. Want onse vermoegen niets niet en is.
Hoe wy dat bet weten onse blijntheit jnseen eñ
geuoelen/hoe wy den Vaeder der lichten behae
chelijcker * ontfermhertelijcker sijn. Want sae-
lich sijn sy die arm van gheeste ende blijnt sijn/
die worden seende ende rijck gemaeckt: Gesont
die siecke/leuendich die doot sijn. Daer toe hel-
pet ons

* Ontfermhertelycker syn dat is/ eer tot ontfermherticheit ouer ons bewegen.

pet ons Godt die alleen wijs is doer den strijt ende geefft ons jn desen sijn verstant / op dat ons dat bewaeren/die kenteniſſe behoeden ſolde voer alle onghelucke. Hierom ſijt niet verſaecht/als ghy jn enich olt weſen verſocht/van de booſe leden gequelt/bekoert off beroert wert Lijdt haer prickelingen ende annechtyngen wt met gedult/ gedoocht alle ongelucke wat v opkomt. Jn ſmerte ende pijn dan gheltet eerſt. Siewile gy geen ſmerte off pijn / geen benautheit off bangicheit gevoelt omder ſonden van binnen/ſoe iſt goet te lyden: Want lyden en is geen lyden ſonder ſmerte / pyne eñ benautheit des herten. Wat proeninge off kroene ſolt ſijn off daer jn ſtaen konnen/ alſt lyden niet bitter/ geen laſt off pyne en waer? Soe weet dan niemant hier van te ſpreecken/ off wat hy ſy/voer hy jn deſe benautheit/ lyden ende pijn des herten gheſtelt wort. Ouerſt deſe pyne des herten is jnwendich ende koemen wt die jnwendighe beroerlijcke leden ende ſterninge des vleiſches/ Sijnt oick alleen die den wtwendigen menſche blijtſchap/pijn ende droeffheit / nae ſy hemels off eertſch geſint ſijn/andoen jn hären wille eñ onwille. Grijpt nu verſtant/ende weſet verdul dich/ Want v eygen begeerlicheit ende luſt des ſondelijcken vleiſches/ſal v die temtacie/dat lyden ende verdriet andoen. Daerom ſoe ſtaet hier dijns ſelffs Suuel / v eyghen ſondelijcke vleyſch tegen/ Want ſoe lange dat niet wt gehongert/ tegen geſtaen off gehaet en wort jn

ſijn

sijn olde wesen/ wille/ leuen/ lust ende begeerlicheyden/ soe ist onmogelijck dat gy jnt Rijcke Gods/ tot der rusten koemen sult/ Maedien gy jn geender manierē met enige leden des olden menssches/ ander sinnen verenicht sijnde/ daer jn moecht. Hieromme suldy v veranderen laesten van sinnen/ van wille/ begeerte ende lust/ affscheiden van alle ydelheit ende verghanckelijcke dingen/ soe mach de nieuwe creatuyr/ tegen dese haere viandinne jn die verduldicheit des gelooffs nae haerder aart ende geest blijcken. Soe ghy den naem des HEERen hier oeuer jn die anuechtinge anroept/ sult ghy niet vergaen off verwonnen werden. Betrout/ laet slechts v herte jn die hertelijcke goede wille van uwen gheloeue blijcken voer Godt: Want hy gebenedijt heft een lust an vriendelicheit/ barmhertigheit ende goetheit te doen. Och waerender wat veel soe wijs die sulcks verstonden/ an hem versochten/ ende by hem blyuen wolden.

Dat XXIX. Cap.

NIerom hoordy dat die mensche gantz moet gesuyuert sijn van dat onreyne olde vuil wesen des Snuels teghen Godt/ Dat jn sijn herte gheschieden moet/ Jn alle voergenoemde dinghen daer by quaelijck offte onwijsselijck teghen den HEERE jn geleefft ende gelust hefft gestoruen sijn Wattet ster moet. Steruen is die prickelinge te lyden/ die uen sy-

bangich-

bangicheiden (nae sy swaer sijn) te verdragen
daert herte jn geperst/ jn gemoetelt / geproefft
eñ gesuyuert wert/ Naemelijck/ jnt geloeue/ de
wile het alleen daer doer gereinicht / jn wtuer-
koeren moet gemaeckt werden. Daerom hoort
dy nu dat den strijt ende anuechtinge/ die proe-
uinge ws gelooffs van noeden sy: Eñ hoe eer/
hoe eer die verwinninge eñ besittinge/ die ruste
jnder ghenaeden/ die vreude eñ vrede daer sy.
Daerom waepent v met geloff ende vast be-
trouwen/ Vreset den HEERE/ Hebt Godt
leeff wt gantzer herten/ wt den gheelen gront
der zielen boeuen al dinck. Dan de liefde mach
niemant beroemen te hebben tot Godt/ ten sy
datter eerst haet jnt vleysch/ den Sinuel tegen-
gestãn wert: Datter een gruwel eñ afkericheit
jn die lust offte begeerten des sondelijcken vley
sches: contra/ een lust ende toegheneigentheit
tot den heiligen Geest ende gerechticheit kõme
Twelck niet te weten off te bekennen is/ voer
dat ondersocht/ an den mensche beproeft wert.
Doer dat off jn dat selffde welck hy eer jn on-
uerstant soe lieff gehat ende gierichlijck nae ge-
lust hefft/ dwelck Godt die HEERE toelaet
ten goede/ niet tot den quaeden. Want ist dat
hy noch yonck/ dom / onuerstandich ende on-
voirsichtich/ onachtsaem sy/ eñ daer doer noch
ter neder geslaegen/ ouerualende bekoert wert
ende by dat seende of gevoelende hem tersiont
groete smerte/ pyne eñ droefheit sy/ soe dat by
hem veroitmõdigende buicht voer Godt wt ge-
broec

broeckender gewonder siecker herten/ In enen neder geslaegenen geest die ter bereringe alsoe voer hem bekommert / bedroefft sy / neder- valt/ om ghenaede ende barmhertigheit bidt: Sulcke die de vrese des HEERen ter herte nemen eñ die castiende onderwysinge off straf- finge gewillichlijck dulden willen/ werden niet wech gewoipen/ sonder als die lieffste angenō men. Want diese woit doer die castienge eñ de benautheit des Geestes jnder herten alsoe ge- leert/ dat hy ten laetsten met groeten verlange arbeit/ bidt/ smeckt ende sucht om jmmer niet meer toevallen off jn schulden te koemen. Jae krijcht daer sulcken ghruwel van / sulcken soi- ghe/ dat hy treffentlijcke vyantschap tegen sijn vleysch / sijn selffs Suuel bewijst. Dan dat komt hem wt die reine vrese des HEERen/ ende die castiende onderwysinghe / anders waer hy al wech / ghantz verdoruen. Hierom en weigbert v de castienghe des HEERen niet / lydet met gedult/ ende gedooghet de we- dommen jn smerte. Want den hy lief heft/ den castijt hy/ güsselt yegelick Sön den hy ontfanct Daerom wel v soe v dat beyegent/ Jae verblijt v daer jn/ bedroefft noch verwondert v nz als gy ondersocht beproefft/ geteentert ende ange nochten wert. Want wat is hy/ de niet besocht is? Of wat weet hy de niet geteenteert is? O ick is dat bewijs der Godtzaeligen/ dat eerste vór geschreuen regel off woort des Christelijcken lē uens voer allen dingen nootoerbaer den genen de hem

Hebreo. 12. Proverb. 30.

Eccles. 34.

die hem schicken ende begeuen willen den leuē digen Godt vanden hemel te dienen/ off van syne kynderen sijn willen: dat sy hem mōten bereiden totten strijt/ lyden ende anuechtinge weder haer seluen. Daerom wilt v niet verwonderen/ verschricken off daer voer vresen alst v opkompt dat v voerseit is. Mer verhoecht v jnden Geest/ dat v naemen geschreuen sijn jnt boeck des leuens/ de dat woort des cruces geen schande off veronwaerdiginge sy/ dan bet een ☞ glorie/ rijckdom ende eere/ diewile die reininge/ die heerlicheit daer jn staet.

Dat XXX. Cap.

MAnneert v dan opkomt al dat ick v voerseit hebbe/ soe stelter v manlick tegē/ bewijst dat metter hertē/ met uwen wille/ geest eñ moet/ met alle uwe krachten eñ vermögen/ welck is Christus: den seluigen beholt vast jn uwer herten/ stelt de tegen alle scherpten eñ steeckelen des doots als eenen schilt eñ waepen. Roept tot hem om hulpe/ eñ seet jn allen anuechtingē of lyden alleen opden Heere Heere/ eñ betrout. Staet vast als v geloeue beuochten eñ beproefft wert/ van dat ongelöue bysonder: Want dat is wel de poorte van der hellen macht/ des duuels sterckste vermoegen/ de dan an v raecken eñ lastich opdringen moeten/ Jae möt tot stichtinge eñ leringē. Seer niemant weet hijr van te spreeckē hy en sy

hier

hier jn versocht/want dit een lastigen strijt des doots sy die groot is. Alsoe dat een mensch/die genen hoop offte vast betrouwen / gheen honger off begeerte naeder gerechticheit om ewich te leuen hefft/ en mocht jn desen strijt niet bestaen Jae niet aenseen/dat seg ick v. Seetet jn: want hier jn desen kamp des doots anlopens wert alle dingen wten ogen ende armen gheruckt/ Jae dat leuē des menschen daer hy noch jn onderholden wort van hem gantz wech genoemen. Woe dat niet en geschiede/ dan solde hy geen pijn off werck hebben konnen van all/ als hy daer noch oprusten/ jn gelusten off leuen mocht. Daerom ist van noeden dattet all van hem wijcke/ wten ogen wech gedaen wert/ op dat hy nieuwers op en see noch op en verlaete sonder alleen op den waerachtighen leuenden Godt ende sijn almachtighe Woort der kracht des gehlooffs Jesu Christi/ dwelck hem alleen gesont/ dat herte rein maecken moet. Daerom moetet (seg ick) nootsaeckelijcken wten oogen geruckt werden / Jae alle dinghen van leuen/ lust ende rust/ die doot voer ogen koemen: Die hem tenterende veruaeren eñ te niet doen wil. Tegen welcken vyant hy niet dan tgheloeue jn Christo Jesu/ sijn leuen ende kracht/ sijn gheest ende moet te stellen sal vijnden: geen toeuerlāt off hulpe anders/ salt recht sijn/ Jae ende dan daert hem aldermeest nijpt ende trefft / dat is/ dat hem Godt noch jn sijn liefde eñ hulpe ontuaert off verbercht/ soe dat alle sijn troost ende

blijtschap wech genōmē/ dat licht/ sijns leuens glorie/ van hem niet meer geseen en wort/ eñ schijnt off hy vergheten ende verlaeten werde off datter geen Godt voer hem meer en waer-Siet/ als dan/ Jae daer eerst wort die ghront van sijn herte geraeckt van dat betrouwen des gelooffs jn Godt. Want betrouwen en kan nz eer sijn werckinge jn kracht tegen die twiuelinge hebben dan jn die wre off tijt der verlaetenheit/ als die twyuelachtige Geest sijn werck eñ kracht tegen die mensch hert an leit: dwelck hy oick niet recht wel en kan gedoen/ voer alle dingen daer sijn herte ende sinnen toe stonden off noch wat op verlaeten hefft wech ghenoemen werden/ dat hem Godt dat leuen eñ de kracht schint te verwerren off wten ogen te gaen/ hem alleen jnt verdriet eñ lyden te laeten/ Dan sijn dese alderloesie sterckste quellende geesten dapper jn die weere/ die wt hem selue opstaen eñ niet doer gekemt off ouerwonnen sijn/ Naemelijck tongeloeue tegen tgeloeue/ die twyuelinge tegen betrouwen: want dat een staet tegen tandere. Welck oick noch desen strijt niet wtroeren mochte tegen dese herde benechtinghe/ ten waer dat die derde/ te weten/ die lieffde/ den bant der volkoemenheit daer by/ an ende oeuer waer: Welcke lieffde hier principaelijcken die oorsprōnck/ het onderstant sy van desē twee jn den mensch/ de hem jnder gestaedichz holt/ naemelijck/ van geloeue eñ hoope. Want lieffde is sterck genoech tegē die doot. Jā tornige lieffde

Cantica.

is vast

is vast ankleuende gelijck de helle. Alsoe dat de werlt noch geenderhande anloop der vianden dat herte niet en kan van die lieffde trecken tot de booßheit/ongerechticheit: of geenderhande waeter des verdriets moegen de liefde wtbluſschen noch geen ſtrōme de verdrencken. Want die lieffde is lanckmoedich/ krachtich teghen haer wederpartie. Sy en wert van dat quaede niet verwonnen. Sy lydet ende verdraecht al/ ſy hoopet al/ ende is lūtſaemelijck/ trouw ende ghestaedich jn der minnen offte sinnen ſonder verualle jmmermeer.

Dat XXXI. Cap.

SOe vaetet mijn woorden des Geeſtes want ſy ſijn (ſeg ick) leuendich: de met een olt recht verſtant/ ghroet begrijp des Geeſtes moeten ter herten genoemen off genaet ſijn. Sect eñ verſtaet/ſal v tongelōue konnen treffen off raecken/ſoe mach dat gelōue by v niet geſeen werdē/ Neen/ Noch die twyuelinge ſal v niet moegen raecken of nypen al die wijl dat betrouwen by v is. Sonder ſō de menſche daer jn geproeft mocht werden/ſoe en mocht de hoope/ of betrouwen niet voer oogen ſijn/ want anders hadden ſy geen macht noch ānſeen met allen jn die menſche. Dan wanneer die menſche ſulcks met wille opſeen of teghendenckinge toeluyſteringe geeft/ſō quelt de menſche hem ſelven jn ſijns ſelffs veekeerde quaede

gepeinsen of arge godtloese gedachten/ Dat is dat die mensche last eñ prickelinge andôt komt wt hem seluē. Nâden het dan jn hem sy/sô môt sulcks by hem gehaet/een afkeerich wesen ouergetoent werden/nae de leeringe eñ onderwysinge/des goets eñ quaets kentenisse/doer de lieffde eñ de begeerte die hy tot dat eewyge leuen te leuen of te steruen heft. Waerom de Heere een yegelijck vermânen eñ waerschouwen laet/om sijn oge af te keren eñ te werē van alle ydelheit/loegen eñ van alle begeerlicheit des vleisches te stellen/totten Geest eñ leuen der ewicheit. Dat is/ Gods goedicheit eñ die lieffde sijnder wijsheit/de sulcken moyte geerne jn haeren ouer anneemt. Daerom luystert op: hoort nae des heilygen Geestes stemme/ niet nae des vleisches. Siet vôr v/haer geluyt treckt af/eñ verhindert alle goet gedacht: den asem is dootlijck/seer fenynich. Och keert v oozen eñ ogen daer af/Jae van alle verganckelicheit des tijtlicken leuens/ op dat gy v selnen met sijn opseen jn sijn schaedelijcke dootlijcke verkeerde ghedachten niet en verderft/want sy scheiden van Godt. Des niet te min/ off nu die mensche hier all jn sijn beste doet/ eñ sijn herte begeert te ouerwinnen/vast onbewechelijck te blyuen jnden rôm des leuendigen hoops ende hem daer oeuer diesen strijt met kracht tegen synen danck komt opdringen soe sal hy weetē dat sulcks al van Godt is/hem ten besten dienen sal. Daerom ontffanckt die proeuinge met gedult/naemelijck lydet de smer

te wt

te wt/ Jae alle wat raetslaegen ende ander stol
te dingen v ankoemen moegen tot verstoeckin-
ge. Senckt niet arges/ noch murmureert niet
weder Godt/ dan holt v by dat ghene dat ghy
voert beste eñ heilichste verkoeren hebt / vaert
daer mede qualijck/ Jst anders dat men dãr me
de qualijck vaeren mach. Sijt getroest met als
len heiligen/ Gods wtuerkoeren ende bemin-
de vrienden: ghemeinschap houdende met dat
goede/ niet met dat quaede / dat die verdesse-
nisse/ die doot toe ghebracht heefft. Verwacht
met lijdtsaemheit wt des HEEREN bystant
offte verlossinge/ die alle verstant oeuertrefft/
Jae geen mensche bekent is. Daerom druckt v
herte neder ende lydet/ want die annechtinghe
off proeue sal niet altijt duyren / die sweerden
des vians hebben einde/ die roede holt ten laet
sten op. Laet alleen soe vere met v ten ghoede
beghaen / tot dier wren v herte blijcken waer
toe het meest gheneicht offte hebben ghesint
is. Bidt met gantzer herten jn vasten betrou-
wen/ ghy sult verkryghen ende verblijt werden
nae dese droofheit ende last des doots welcken
wy doeruechten ende kempen moeten/ Niet als
off wy hier haer pynen ende lastige gedrangen
wel ontghaen moeghen / Neen / mer dapper-
lijcken jn allen tot leringe ende stichtinge genõ-
len moeten: anders mochtet genen doot mãckẽ
offte doerkempinge sijn / die voer off nae moet
wt geleden werden/ diewile daer qualijck ge-
leeft is. Soe sijt dan goets moets als ghy jnt

vuyr der tribulacien versocht wert / verwonderd off verarcht v daer niet jn / dan verblijt eñ verhefft v / saelich sydy daer jnne / want die krône der rechtuaerdicheit hier jn verborgen ende wt te ontfangen is: Naemelijck wt die verwinninge ende verslindinge des doots / met dat geloeue Christi Jesu. Hebter acht op. Daerom en ontseet v niet / seg ick / voer die doot / dat lyden jn den sondelijcken vleisch / welck de macht des doots heefft (verstaet) dat v het lyden ende verdriet alleen andoet. Haet ende staet dat tegen jn sijn bekoeringhe / v en sal gheenderley quaet jnt einde genaecken / geen behinderinge jn v ewige leuen des toekoemendē tijts / sonder alle vroelickheit begripen. Dit leuen moet doch gestornen / die doot wt geleden ende tegen ghestaen sijn. Waer dat niet / sal sy v ewelijck afknägen. Hebter acht op Jā van herten vry acht op ende wort bevrijt / bewaert ende verlost van allen desen quaeden ende groete periculen ende stricken des Duuels. Haetse / bemintse niet. Bidt ende waeckt / valt niet jn die bekoeringhe wert niet verwonnen jn v selffs begeerlicheit. Verwint ghy haer / op dat ghy verblyden / alle dingen besitten ende vrede hebben moecht.

Dat. XXXII. Cap.

TYs onmoegelick leuen als de doot komt Daerom schickt v naeden tijt: want die doot jnt vleisch mach dat leuen / off dat leuen

leuen die doot niet sijn. Droeffheit mach geen
blijtschap noch blijtschap geen droeffheit sijn/
Daerom de lust hefft dat ewige leuen te leuen/
die bereide hem dit leuen te steruen /ende döde
die sondelijcke leden des olden mensches/ ende
lyde jnt vleysch: want sonder dat en mach niet
sijn/ Dus sijt verstandich/ holt v nae den tijt/
wilt daer tegen niet/ verstaet. Hebt v manlijck
kloeck ende verstandich/ wert niet verleit veran
dert van uwen heiligen sin/ ende ghoede voer=
nemen. Holt uwen vierdach jnt suyrdeessem
der quåtheit/ betaelt v beloften/ want de schalc Nahum. 1.
ke offte Belial is gantz wt geroyt. Hebter acht
op ende loeuet den HEERE HEERE /des
welcks hant verheuen oeuer al dat hooch is/ Jesai. 26.
ouerst noch niet geloofft/ jnder werlt geseen en
wort. Sonder als sijt nu seen sullen / sullen sy
verschricken / te schande werden / jn syne ver=
bolghen toornige lieffde/ die hy jn enen oeuer=
ganck des gemoets met toorn / ende ongenae=
de ouer haer wt schudden sal/ op dat sy wetē eñ
bekennē wat sy gedaen/ haer seluē op den halse
gehaelt off geläden hebben/ daer sy onder sullē
blyuen liggen moeten eñ vergaen jnder eewic=
heit. Wie wijs is de hoore tö eñ betere hem ver
krige hertelick berou/ een grondich leetwesen/
eñ verlaete alle dat ongodtlijcke olde wesen/ kē=
re hem totten Heere Godt der Heerschärē/ dat
hy hem genädich sy/ reddē mach jn tijts. Want
den gröten eyschelickē dach des Heeren is jn de
doere. Wie jå wie sal hem jn sijn kracht verdrå
gen

gen moegē: Eerkauwt/eñ smaeckt alle den sin proefft den Geest/off sy wt Godt of wt de wārheit sy / daer nae soe schickt v ende bereit v herten / dat v des Heeren groete dach niet jn duysternisse/ off jnder nacht/jn ongeloeue/naemelick/jnder sondē boeßheit en begrype. Haest eñ spoet v geringe/want Godt de Heere een rechter der gantzer eerdē/ de komt yegelick te geuen soe sijn arbeit eñ wegen jnt geloeue sijn sal.

4. Esd. 2. Den Blinden laet tot den gesicht mijnder klārheit/verstāt den Blinden hijr Vorder wanghunt niemant dat rijcke Gods te vijnden/ de sijn gerechticheit van herten soeckt. Wel de jn tijts daer nae om jn te kōmen arbeiden/geloof der wārheit geuen. Ouerst betrout den Nieuwelinck niet jn v huys dijn heimelicheit/Nāmelick/ dat verborgen ws herten voer den tijt te seen. Is hy oprecht/ dat ghunt heer.

Ecclesi. 11.
Jeremi. 9.
Miche. 7.
Math. 10. 24.

Den Sach des HEEREN salt openbaer maecken. Weest voersichtich / alle Woorden Godes gelouich/wā rachtich hol dende.

Wtgheghaen jnth Jaer 1539.

Register

1. van menniger lejart des menschen viant
2. Warum Die Dot den Alden bitter gevalt den den jungen
3. Strave ende Lerre
4. Strave ende Lerre
5. Stave ende Lerre
6. Warto Die mensch van goedt geschapen, is
7. vermaninge en Lehre, om het g van Goedt te Eissen en begeren
8. hodie mensch van Goedt gevalt enop wat mannier hie wederom to goedt te brengen
9. van Dat vergaen en navolgen blieven en vergaen moet
10. Stemlick gesprocken to benabe Commerde Sielen
11. Warning en Lerre
12. En recht en Goetlick kindertucht beijde vor oet en jung

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de
/rosdok/ppn1011839415/phys_0080

13. van Godes en Des menschen
Kentinis, samp harden bey der
voertbrengen
14. hoe hie sien moet die gebott
en overicheit over en Ander
rechtlick heben of krigen mach
15. vant Och sien art en Eigenschap
16. wie men voert en van herten
trouwen en bie denhant
nehmen &.
17. homen sich in desen gevarlicken
tieden inder welt hebben
en dragen sall
18. en onder scheit te kennen die
vrom en onvrome &.
19. van die ongerechte en ge=
rechte prädicanten
20. van dat rechte ware sieon
en jerusalem. en warhachtig
berich

vann maniger lij art dess menschē vianden
warom die doet den alden bittird falt dan
den Jungen ——— 2
straffe vnde leer dat 1 ——— 3
straffe vnde leer dat 2 ——— 4
straffe vnde leer dat 3 ——— 5
waer to vn̄ vmē die mensche van G geschapē
Jß ——— 6
hoe die mensche van G geuallen ——— 8
van dat voergaen vn̄ nafolgen bliuen vnde
vergaen moet ——— 9
tot den benawden bekom̄ sielen ——— 10
warninge vnde leer ——— 11
een rechte vn̄ gotlick kind tuicht ——— 12
van Gs vnd dess menschen kentniß ——— 13 . lest
ho hij sijn moet die gebot vn̄ ouerh ——— 14
vant oge sinn art ēn egesschop ——— 15
wie men vortan van herten trowe ——— 16 — lest
ho men sich tot diessen tijden hebben ——— 17
een aff sunderinge ——— 18
van die vngerecht vn̄ ger predicant ——— 19
vant recht sijon vnd Jerusalem ——— 20

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de
/rosdok/ppn1011839415/phys_0086

XX Tractate.
Rostock,
1538.1545.

Ff-
6554:1-10

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de
/rosdok/ppn1011839415/phys_0087

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de
/rosdok/ppn1011839415/phys_0088

Psalm
Jesai
Wten j
ende kl
sullende
sent wa
wt den
een mac
volck. E

Esaie.

nt oick jnder hoochten der berghen/
n/ vruchtbaer ende swaer ghelaeden
at sijn geruisch / wie den Cederen op
/ sijn sal / die vanden windt beroert
soe salt toenemen ende wassen jnden
ie dat gras opten velde.
er wort hier die Schrifftgeleerde ge-
ter die Raetßheer/ die een veruoegen
aer blyuen die meisters die de jonge
Daer en sult ghy niet seen een volck
nder dieper spraecken / off jn hoeger
menschen / diemen niet verstaen en
een vreemder tonge/ diemen niet be
ff vermercken kan/ als wel een rechte
aecke wten monde Gods jnder waer
en jnt herte ende niet allene jn de oren
naemelijck/ jn Zion: Demen dan glo
chynende seen sal/ een hooftstadt on-
tijtlijcker Feesten. Daer sullen dijn O-
usaelem seen / die heerlijcke Woenin-
utte die nimmermeer en sall veruoert
ckt werden / als well voertijts ghe-
want sy koemen sijn tot die rechte vol
entenisse des eewigen waerheits een
s Heilighen hemelschen verstants
aer gheen loogen off bedroch toe en
re jnder eewicheit achter af stân môt.
erstaen by een kijnt ende man/dat ten
te leyden ende wijs te maecken is/
wit ende wit swart: goet quaet ende
quaet

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de
/rosdok/ppn1011839415/phys_0089